

RAPPORTER

83/14

**BARNEVERNSKLIENTER OG
SOSIAL BAKGRUNN**

AV
EVEN FLAATTEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 83/14

BARNEVERNSKLIENTER OG SOSIAL BAKGRUNN

AV
EVEN FLAATTEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO — KONGSVINGER 1983

ISBN 82-537-1989-2
ISSN 0332-8422

EMNEGRUPPE
Sosiale forhold

STIKKORD
Barnevern
Familieforhold
Levekår
Vernetiltak

FORORD

Denne publikasjonen inneholder resultatene fra en undersøkelse om enkelte sider ved de sosiale bakgrunnsforhold til de barn som ble registrert som nye barneverns klienter i 1978.

Undersøkelsen bygger på materiale som tidligere er samlet inn av Statistisk Sentralbyrå. Det er således ikke samlet inn data spesielt med denne undersøkelsen for øye.

Faglig bistand har vært ytt av mag.art. Ivar Frønes, Universitetet i Oslo.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 16. september 1983

Arne Øien

INNHold

	Side
Figurregister	7
Tabellregister	8
Sammendrag	10
1. Innledning	12
2. Opplegg og gjennomføring	12
2.1. Datagrunnlag	12
2.2. Analysemetoder	13
2.3. Begreper og definisjoner	14
3. Levekår, sosiale problemer og barnevernsklienter. En teoretisk skisse	15
3.1. Levekår og sosiale problemer	15
3.2. Sosiale problemer og barnevernsklienter	18
4. Hvor stor andel av et barnekull blir barnevernsklienter i løpet av oppveksten?	23
5. Barnevernsklientenes sosiale bakgrunn	26
5.1. Alder, kjønn og familietype	26
5.2. Inntekt og sosial status	30
5.2.1. Familieinntekt	30
5.2.2. Barnevernsklient - et lavinntektsproblem?	33
5.2.3. Materielle kår og sosial status	37
5.3. Tettstedsstørrelse	43
5.3.1. Tettstedsstørrelse og foreldreforhold	45
5.3.2. Tettstedsstørrelse og landsdel	45
5.3.3. Klientandeler og sosialkontorenes kapasitet	46
5.3.4. Trekker byene til seg problemfamilier?	49
5.3.5. Tettstedsstørrelse og sosialt nettverk	51
6. Avslutning	53
Litteratur	55
Vedlegg	
1. Stianalyse	57
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP)	59

Standardtegn i tabeller

- . Tall kan ikke forekomme
- .. Oppgave mangler
- Null
- 0 Mindre enn 0,5 av den brukte enheten

FIGURREGISTER

	Side
3.1. Arsaker til forekomst av sosiale problemer og barnevernsklienter. Skjematisk framstilling	16
5.1. Klientandel etter familieinntekt for ulike familietyper	31
5.2. Klientandel etter familieinntekt for ulike typer av foreldreforhold. Logaritmisk skala	32
5.3. Forventet sammenheng mellom klientandel og familieinntekt i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt	39
5.4. Klientandel etter familieinntekt i ulike grupper for foreldreforhold og bostedskommunens gjennomsnittsinntekt	41
5.5. Klientandel etter familieinntekt blant barn som bor hos to foreldre, i grupper for tettstedsstørrelse og gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen	42

TABELLREGISTER

	Side
3.1. Barn som er meldt til barnevernet, etter bruk av vernetiltak, i grupper for kjønn/ alder/rapportør/atferdsproblem. Prosent	21
3.2. Barn som er meldt til barnevernet med og uten vernetiltak, etter type problem. Prosent	21
3.3. Barn som er meldt til barnevernet, etter foreldresituasjon, i grupper for bruk av vernetiltak og alder. Prosent	22
3.4. Barn som er meldt til barnevernet, etter bruk av verntiltak og kommunetype	22
4.1. Årsstatistikkens tall for nye tilfeller av barnevernsklinter 1969 - 1979. Fødselskullene 1960 og 1970	23
4.2. Barnevernsanalysens tall for nye tilfeller av barnevernsklinter 1969 - 1979. Fødselskullene 1960 og 1970	24
4.3. Registrerte gjengangere i barnevernet i perioden 1969 - 1979 i prosent av års- statistikkens tall for nye tilfeller av barnevernsklinter. Fødselskullene 1960 og 1970	24
4.4. Nye tilfeller av barnevernsklinter 1960 - 1977. Fødselskullet 1960. Års- statistikkens tall, anslått antall gjengangere og beregnede tall	25
5.1. Klientandel etter alder. Grovklassifisert	26
5.2. Klientandel etter alder. Finklassifisert	27
5.3. Nye tilfelle av barn under vernetiltak, etter foreldresituasjon, for aldersgruppen 0-2 år i 1970 og 1978	27
5.4. Klientandel etter kjønn	27
5.5. Klientandel i ulike familietyper	28
5.6. Klientandel etter bostedskommunens tettstedsstørrelse og tallet på barn i familien. Promille	29
5.7. Nye tilfelle av barn under vernetiltak, etter foreldresituasjon og alder	29
5.8. Klientandel etter familiens inntekt	30
5.9. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ I	34
5.10. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ II	35
5.11. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ III	35
5.12. Klientandel etter inntekt pr. familiemedlem	38
5.13. Klientandel etter relativ inntekt	38
5.14. Klientandel etter familiens inntekt pr. familiemedlem og relativ inntekt. Promille	38

5.15. Medianinntekt og lavinntekstsgrense i familier med to foreldre, etter bostedskommunens gjennomsnittsinntekt	40
5.16. Medianinntekt og "krisepunkt" i familier med to foreldre, etter bostedskommunens gjennomsnittsinntekt	40
5.17. Kommuner etter antall innbyggere i største tettsted (tettstedsstørrelse) og gjennomsnittsinntekt. Prosent	42
5.18. Klientandel etter tettstedsstørrelse og gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen. Promille	42
5.19. Klientandel etter tettstedsstørrelse og foreldreforhold. Promille	43
5.20. Barn og ungdom 0-17 år bosatt i kommuner med ulik tettstedsstørrelse, etter foreldreforhold. Prosent	44
5.21. Klientandel etter tettstedsstørrelse og region. Promille	45
5.22. Kommuner i ulike grupper for tettstedsstørrelse, etter kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent	46
5.23. Barn og ungdom 0-17 år bosatt i kommuner med ulik tettstedsstørrelse, etter kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent	47
5.24. Kommuner etter klientandel i grupper for tettstedsstørrelse/kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent	47
5.25. Klientandel etter tettstedsstørrelse og kommunal inntekt pr. innbygger. Promille	47
5.26. Kommuner i grupper for antall ansatte på sosialkontoret pr. innbygger, etter klientandel. Prosent	48
5.27. Klientandel blant barn som har flyttet og barn som ikke har flyttet i perioden 1972 - 1977	49
5.28. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1972 og 1977	49
5.29. Klientandel etter type bostedskommune i 1977	50
5.30. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1977	50
5.31. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1972	51
5.32. Klientandel blant barn som ikke har flyttet, etter type bostedskommune i 1977	51
5.33. Klientandel blant barn født før 1972, etter type bostedskommune i 1977	51
5.34. Klientandel blant barn født i 1972 eller seinere, etter type bostedskommune i 1972	51
5.35. Klientandel i kommuner med ulike flytterater	52

SAMMENDRAG

Undersøkelsen er en studie av barneverns klienter og en del bakgrunnsforhold som ble antatt å påvirke forekomsten av klienter. Datamaterialet består av to utvalg av barn og ungdom under 18 år. Det ene utvalget omfatter 2 686 barn og unge som fikk barnevernstiltak i 1978. Den andre gruppen er et tilfeldig utvalg av alle personer som var under 18 år ved utgangen av 1978, i alt 2 786 personer.

Alle data er tidligere innsamlet av Statistisk Sentralbyrå.

Registreringstid er 1977-78.

Bakgrunnsforholdene som er undersøkt er til dels av individuell art (kjønn og alder), til dels er det familiekjennetegn (familietype og inntekt), og til dels kommunekjennetegn (urbaniiseringsgrad, kommunale inntekter, flytterater).

Blant de kjennetegnene (variablene) som ble undersøkt, er det foreldreforhold som viser seg å ha størst innvirkning på klientandelen. I 1978 kom 13 promille av barna i en-foreldre-familiene og bare 1,2 promille av barna med to foreldre inn i barnevernet. Klientandelen er altså 11 ganger høyere i en-foreldre-familier enn i to-foreldre-familier.

Men det kan være mange forhold som bidrar til denne store forskjellen mellom familier med én og to foreldre. Blant annet er det flere en-foreldre-familier enn to-foreldre-familier med lav inntekt. Og det er flere barneverns klienter i familier med lav inntekt enn i familier med høy inntekt.

På hvert enkelt inntektstrinn er derfor klientandelen i en-foreldre-familier ikke så meget som 11 ganger høyere enn andelen i to-foreldre-familier. Selv om forskjellen mellom de to familietypene blir redusert på denne måten, er likevel klientandelen på alle inntektstrinn langt høyere i en-foreldre-familier enn i familier med to foreldre.

I familier med inntekt under kr 60 000 er sjansen for at et barn kommer i barnevernet seks ganger høyere enn i familier med inntekt over kr 100 000.

Som nevnt foran er det flere en-foreldre-familier enn to-foreldre-familier med lav inntekt. Når en tar dette med i betraktningen, blir inntektens direkte påvirkning på klientandelen redusert. Likevel er det betydelig høyere klientandel i familier med lave inntekter enn i familier med høye inntekter.

Klientandelen er lav både for høye og middels inntekter, men stiger sterkt for lave inntekter. Kurven som beskriver klientraten etter familiens inntekt, bøyer av (eller danner et knekkpunkt) i området kr 50 000 - 60 000. Med dette utgangspunktet kan det settes en lavinntektsgrense ved ca. kr 55 000 (1977). Denne grenseverdien utgjør omtrent to tredeler av medianinntekten. 63 prosent av barneverns klientene og 23 prosent av kontrollutvalget hører til denne lavinntektsgruppen.

Et annet inntektsbegrep som har vært brukt i denne undersøkelsen, er "relativ inntekt". En persons relative inntekt blir definert som familiens inntekt pr. familiemedlem i forhold til gjennomsnittsinntekten i kommunen.

Resultatene indikerer at blant familier med svært lave inntekter i forhold til gjennomsnittet i kommunen fører lave inntekter til stor andel klienter. Men hvis familiens relative inntekt er over halvparten av det kommunale gjennomsnittet, synes ikke lav inntekt i seg selv å føre til høy klientandel. Det ser derimot ut til at den relative inntekten virker inn på klientratene for alle de inntektsgruppene som er undersøkt.

Disse resultatene må oppfattes som foreløpige. Kjennetegnet "familieinntekt pr. familiemedlem" er vanskelig å tolke, fordi de enkelte familiemedlemmer ikke har like store forbruksbehov. Ved en videre analyse av dette spørsmålet må enten materialet deles opp etter familietype og familiestørrelse, eller de enkelte familiemedlemmer må tillegges ulike vektter etter beregnet forbruksbehov.

Det neste temaet er fordelingen av klienter på tettbygde og spredtbygde strøk. I kommuner med største tettsted under 2 000 innbyggere var klientandelen 1,3 promille. I kommuner med tettsted over 50 000 innbyggere var andelen 3,5 promille. I Oslo var klientandelen enda høyere.

Vi har undersøkt flere typer av faktorer som kan tenkes å virke inn på sammenhengen mellom tettstedsstørrelse og hyppigheten av barnevernsklinter. For det første har vi studert forholdet mellom tettstedsstørrelse og en del alminnelige bakgrunnsvariabler, særlig landsdel og familietype.

Det er flere en-foreldre-familier i byene enn i landkommunene. Men dette forklarer ikke de høye klientratene i byene. Både for familier med én og to foreldre øker klientandelen når tettstedsstørrelsen øker.

Det viste seg at lite urbaniserte kommuner i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet har lavere klientrater enn tilsvarende kommuner på Østlandet. Men i alle landsdeler har tettbygde kommuner høyere klientrater enn de spredtbygde. Og forskjellene innenfor landsdelene er større enn forskjellene mellom dem.

En antakelse om at de høye klientratene i tettbygde kommuner skyldes at disse har bedre økonomi, og dermed bedre utbygd sosialadministrasjon til å ta imot personer med sosiale problemer, ble heller ikke bekreftet. Det viste seg at de tettbygde kommunene ikke har høyere inntekter enn de spredtbygde kommunene, snarere tvert imot.

Utbyggingen av sosialkontorene varierer ikke med tettstedsstørrelse på noen systematisk måte. Det ser derfor ikke ut til at klienthyppigheten i byer og tettbygde kommuner skyldes at disse kommunene har størst kapasitet til å ta imot personer med vanskeligheter.

Et annet spørsmål er om bosted i urbaniserte strøk er årsak til sosiale problemer eller virkning av dette. Flytter folk med problemer til byene, eller er livet i byene problemskapende? Det viste seg at blant personer som bodde i spredtbygd kommune i 1972 og i tettbygd kommune fem år seinere var det en høyere klientrate enn blant dem som ikke hadde flyttet i løpet av disse fem årene. De som flyttet fra spredtbygd til tettbygd kommune hadde også høyere klientrate enn andre typer av flyttere, f.eks. de som flyttet fra én tettbygd kommune til en annen.

Men den gruppen som flyttet fra spredtbygd til tettbygd kommune i løpet av fem år utgjør en liten del av alle personer som bor i tettbygde kommuner. Egenskapen ved denne flyttergruppen kan derfor ikke alene forklare de høye klientratene i de tettbygde kommunene.

Disse nevnte typer av faktorer som kan innvirke på forholdet mellom tettstedsstørrelse og hyppighet av barnevernsklinter, har det til felles at de innebærer antakelser om at byenes høye klientrater ikke skyldes at bymiljøet og livet i byene i stor grad skaper sosiale problemer. Dataene indikerer imidlertid at disse typene av faktorer verken samlet eller hver for seg kan forklare opphopningen av barnevernsklinter i byer og andre tettbygde kommuner. Så langt indikerer dataene at det må være egenskaper ved byene som virker problemskapende og derigjennom klientskapende.

Den siste faktoren som ble studert, var antall inn- og utflyttere pr. innbygger i kommunen (flytterate). Denne faktoren antas å belyse graden av stabilitet i det sosiale miljøet i kommunen. Men heller ikke denne faktoren viser noen klar sammenheng med forekomsten av barnevernsklinter.

For å sammenfatte: Undersøkelsen viser at andelen av barn eller ungdom under 18 år som kommer under barnevernstiltak

- er mange ganger større for barn i en-foreldre-familier enn for barn med to foreldre,
- er betydelig større for barn i familier med lav inntekt enn i familier med høy inntekt,
- er betydelig større for barn i kommuner med store tettsteder enn i kommuner med små tettsteder,
- er betydelig større blant barn som har flyttet fra spredtbygd til tettbygd kommune enn blant barn som ikke har flyttet i løpet av en 5-årsperiode.

På den andre siden har vi ikke funnet noen sammenheng mellom andelen av barn og ungdom som kommer under barnevernstiltak og

- antall ansatte på sosialkontoret pr. innbygger i kommunen,
- kommunens inntekter pr. innbygger, eller
- antall flyttinger til og fra kommunen pr. innbygger.

1. INNLEDNING

Formålet med denne undersøkelsen er å beskrive en del faktorer som antas å ha betydning for om et barn eller en ungdom kommer inn i barnevernet eller ikke.

Det er to viktige aldersgrenser i forbindelse med barnevernet. Ifølge barnevernsloven kan en ungdom ikke komme inn i barnevernet etter fylte 18 år. De som allerede er barneverns klienter kan motta omsorgs- eller ettervernstiltak etter at de har fylt 18 år, men ingen barnevernstiltak kan gis til personer over 23 år.

Ved utgangen av 1981 var omtrent 9 000 barn og ungdommer under 23 år i barnevernet. Det innebærer at 7 promille i aldersgruppen 0-22 år var mottakere av ett eller flere barnevernstiltak. 3 800 barn og ungdommer under 18 år kom inn i barnevernet i 1981. I 1978 som er registreringsår for hoveddelen av denne undersøkelsen, kom omtrent 2 800 barn og ungdommer under 18 år inn i barnevernet. For litt under halvparten av klientene hadde barnevernsnemndene overtatt omsorgen fra foreldrene og plassert barna i fosterhjem, barnehjem eller på annen måte. For de andre klientene var det iverksatt tiltak som f.eks. tilsyn, støttekontakt eller økonomisk stønad. Disse tiltakene inndeles i to kategorier: Forebyggende tiltak for barn som ikke har vært under barnevernsnemndas omsorg, og ettervernstiltak etter at nemndomsorgen har opphørt.

Barna kommer i kontakt med barnevernet ved en henvendelse fra f.eks. foreldre, skolen eller politiet, eller ved at ansatte i sosialsektoren tar opp saken. De siste oppgavene over henvendelser til barnevernet viser at noe under halvparten av henvendelsene førte til at barnevernstiltak ble iverksatt.

I hvilke situasjoner er det behov for inngrep fra barnevernet overfor det enkelte barn? Ifølge barnevernsloven kan barnevernet gripe inn med tiltak når ett eller flere av følgende forhold er til stede:

1. Barnet blir behandlet eller lever under slike forhold at dets helse (fysisk - psykisk) eller utvikling utsettes for skade eller alvorlig fare.
2. Barnet viser ved lovbrudd eller annen atferd så dårlig tilpasning til miljøet at særlige tiltak er påkrevd.
3. Barnet er uten forsørger eller foreldrene er ikke i stand til å forsørge det på forsvarelig måte, og det blir heller ikke på annen måte sørget forsvarlig for det.
4. Barnet er sjukt eller lider av kroppslige, nedsatt åndsevne eller andre mangler og de nødvendige tiltak er ikke tatt for å gi den pleie eller behandling som det har behov for, og som det etter tilhøva er mulig å gi det.

I denne rapporten vil vi bruke betegnelsen "sosialt problem" når ett eller flere av disse forhold er til stede.

Vi kan dermed splitte opp problemstillingen: Hvilke forhold fører til sosiale problemer blant barn og ungdom? Og i hvilken grad er tallet på barneverns klienter uttrykk for mengden av sosiale problemer blant barn og ungdom?

I teoretisk form blir disse spørsmålene diskutert nærmere i kapittel 3. Dette kapitlet inneholder også en begrunnelse for valg av forklaringsvariabler som inngår i undersøkelsen. I kapittel 4 søker en å beregne tallet på barneverns klienter i et gitt fødselskull. I kapittel 5 blir så spredningen av barneverns klienter belyst i forhold til undersøkelsens forklaringsbakgrunnsvariabler.

2. OPPLEGG OG GJENNOMFØRING

2.1. Datagrunnlag

Datagrunnlaget er i første rekke Byråets personidentifiserte materiale om barnevernet, dvs. barnevernsstatistikken for perioden 1969 - 1979. Av disse 11 årgangene av barnevernsstatistikken blir særlig data for nye klienter i 1978 benyttet. Data fra 1978 blir brukt fordi disse dataene har bedre kvalitet enn dataene fra 1979, som var det siste året med personidentifisert barnevernsmateriale.

Grunnen til at analysen er begrenset til nye klienter, er at omsorgsplasserte barn utgjør en egen familie etter personregisterets definisjon, og at det derfor vil være vanskelig å få tak i opplysninger om familien etter at omsorgsvedtaket er iverksatt.

Primærmaterialet til barnevernsstatistikken inneholder lite opplysninger om klientenes familieforhold og om hva slags omgivelser klientene lever i. Data for de nye klientene i 1978 er derfor supplert med opplysninger fra Det sentrale personregister, folketellingene i 1970 og 1980, grunnmaterialet til skattestatistikken, kommuneregnskapene og en spesialundersøkelse om sysselsatte i sosiale tjenester. Det har således latt seg gjøre å få fram opplysninger om familietype, familieinntekt, gjennomsnittsinntekt i kommunen, bostedskommune 1972 og 1977, kommunetype, innbyggertall for kommunen (totalt og i enkelte aldersgrupper), størrelse på største tettsted i kommunen (1970 og 1980), flyttinger, kommunale inntekter (totalt og pr. innbygger) og om antall ansatte på sosialkontoret. For å kunne beregne visse relative størrelser er det tatt med som kommuneopplysninger tall for barnevernsklienter ved utgangen av 1978.

De data som på denne måten er etablert, muliggjør analyse på tre forskjellige enheter, nemlig individ (klient), familie og kommune. Dataene er imidlertid organisert med individ som grunnenhet. Alle klienter har fått knyttet til seg alle familie- og kommuneopplysningene. Klienter som tilhører samme familie får således identiske familieopplysninger og alle klienter fra samme kommune får identiske kommuneopplysninger.

I alt ble 2 898 barn og ungdommer tatt med i statistikken som nye barnevernsklienter i 1978. Av disse var det 120 som ikke kunne identifiseres med sikkerhet, og som er holdt utenfor undersøkelsen, fordi det ikke lot seg gjøre å skaffe de nødvendige tilleggsopplysninger. Både aldersfordeling og geografisk spredning blant disse 120 klientene er slik at det neppe har oppstått merkbare skjevheter ved å ta dem ut.

Ytterligere 110 klienter født før 1961 ble utelatt fra materialet fordi de etter lovens bestemmelser var for gamle til å bli registrert som nye barnevernsklienter. Den viktigste delen av undersøkelsen omfatter altså 2 668 personer født i perioden 1/1-1961 - 31/12-1978 og som ble registrert som nye barnevernsklienter i 1978.

Reint metodisk går store deler av undersøkelsen ut på å studere ulikheter mellom klientmassen og tilsvarende grupper av ikke klienter. Dette innebærer imidlertid at vi må ha opplysninger om de samme variablene for ikke klienter som for klienter. For å få dette til er det trukket et tilfeldig utvalg blant ikke klienter (personer født 1/1-1961 - 31/12-1978 og ikke registrert som nye barnevernsklienter i 1978). Dette kontrollutvalget er så supplert med opplysninger fra de samme kilder og etter de samme definisjoner som klientmassen. Kontrollutvalget omfatter 2 768 personer, eller 2,5 promille av de aktuelle aldersgrupper.

Det har fra tid til annen vært spørsmål om hvor stor andel av et fødselskull som kommer i kontakt med barnevernet. For å forsøke å gi svar på dette er barnevernsmaterialet for årene 1969 - 1979 satt sammen slik at hvert barn forekommer bare en gang, men da med opplysninger om i hvilke år i denne perioden barnet (det) er registrert som barnevernsklient.

2.2. Analysemetoder

Den sentrale, avhengige variabelen i denne undersøkelsen er "klientandel". På individnivå er denne variabelen en dichotomi. En person er enten "klient" eller "ikke klient". På gruppe- og kommunenivå er den avhengige variabelen et forholdstall som sier noe om forholdet mellom klienter og ikke klienter. Kontrollutvalget utgjør som nevnt 2,5 promille av alle personer i Norge i alderen 0-17 år som ikke ble barnevernsklienter i 1978. Målt i promille kan således klientandelen for en gruppe beregnes på følgende måte:

$$r = \frac{B}{K} \cdot 2,5$$

r = klientandel i promille

B = antall i klientmassen som tilhører gruppen

K = antall i kontrollmassen som tilhører gruppen

Den viktigste metode for analyse av ulikheter i klientandeler i forskjellige befolkningsgrupper er vanlig tabellanalyse. På kommunenivå er det også foretatt noen enkle regresjonsberegninger for å få et mer samlet bilde av en del av forklaringsvariablenes effekter på den avhengige variabelen.

2.3. Begreper og definisjoner

Variablene i denne undersøkelsen kan deles i tre hovedgrupper knyttet til de tre enhetene, eller nivåene; individ, familie og kommune. Alle variablene er imidlertid registrert på individnivået og kan således benyttes i analyser på dette nivået. De variablene som blir nærmere omtalt her er satt opp i alfabetisk rekkefølge.

Alder er definert som fylte år ved utgangen av registreringsåret.

Barneverns klient er ethvert barn som barnevernsnemndene her i landet setter i verk tiltak overfor. Barn som er meldt til nemndene, men som ikke blir gjenstand for tiltak er altså ikke betraktet som barneverns klienter i denne undersøkelsen. Motstykket til å være klient er ikke å være det. For en befolkningsgruppe kan det etableres en variabel med to alternative verdier, klient eller ikke klient.

Familie. Familieenheten er definert som en rein familiekjerne og omfatter bare personer som er registrert bosatt på samme sted, dvs. i samme bolig. Vi har følgende alternativer

- Ektepar med eller uten ugifte barn
- Mor eller far med ugifte barn
- Enslig person

Ugift person som bor hos sine foreldre, men som har egne barn er å betrakte som en egen familie. Familietilhørighet er registrert pr. 1/1-1978.

Foreldreforhold

- Tallet på foreldre/antall voksne i familien.

Bare tre alternativer er mulige: 0, 1 eller 2.

Familietype

Familietypen er inndelt etter to kriterier: tallet på foreldre og tallet på barn.

Familieinntekt er definert som summen av familiemedlemmenes inntekter ifølge skattestatistikken, inkludert særfradrag og barnetrygd. Inntekten gjelder året 1977.

Familieinntekt pr. familiemedlem. Summen av familiemedlemmenes nettoinntekter ved kommuneskattelikningen pluss særfradrag delt på tallet på familiemedlemmer. Det er ikke foretatt omregninger f.eks. til forbruksenheter før divisjonen.

Flytterate er definert som summen av flyttinger inn i og ut av kommunen i løpet av 1977, delt på kommunens middelfolkemengde i 1977.

Flyttemønster 1972 - 1977. Denne variabelen skjeler for det første mellom flyttere (de som har endret bostedskommune i 5-årsperioden 1972 - 1977) og ikke flyttere. For flytterne gir den dessuten opplysninger om:

1. Flytting fra en spredtbygd til en annen spredtbygd kommune.
2. Flytting fra spredtbygd til tettbygd kommune.
3. Flytting fra tettbygd til spredtbygd kommune.
4. Flytting fra en tettbygd til en annen tettbygd kommune.

Skillet mellom tettbygd og spredtbygd kommune er satt til 8 000 innbyggere i største tettsted i kommunen.

Gjennomsnittsinntekt er regnet ut for hver kommune som summen av de personlige skattyternes nettoinntekter ved kommuneskattelikningen pluss særfradrag delt på antall innbyggere i kommunen.

Klientandel (klientisering, klientfrekvens) er et forholdstall som sier hvor stor andel av en befolkningsgruppe som er registrert som barneverns klienter. Begrepet er brukt på to forskjellige måter:

- a) Klientandel beregnet med bestanden av klienter på et gitt tidspunkt som teller og befolkning i samme alder på samme tidspunkt som nevner. Slike klientandeler er beregnet for hver kommune pr. 1/1-1978, og registrert som en egen variabel angitt i promille.

- b) Klientandel beregnet med nye klienter som teller og befolkning i samme gruppe som nevner. Se nærmere om beregningsmåten i avsnitt 2.2.

Kommunal inntekt er et mål på kommunens økonomiske evne og er beregnet som summen av skatteinntekter, skatteutjæmningsmidler og formålsbestemte overføringer fra staten.

Relativ inntekt. Summen av familiemedlemmenes nettoinntekter ved kommuneskattelikningen pluss særfradrag pr. familiemedlem i forhold til gjennomsnittsinntekt i kommunen.

Sosialkontorets/sosialapparatets kapasitet. Som mål på dette er brukt antall ansatte ved sosialkontoret i forhold til innbyggertallet i kommunen.

Tettstedsstørrelse. Antall innbyggere i største tettsted i kommunen, ifølge Folke- og bolig telling 1980.

Et tettsted er et område med minst 200 bosatte på tellingstidspunktet, og hvor avstanden mellom bolighusene som regel ikke overstiger 50 meter.

Der hvor et tettsted dekker flere kommuner, skal hver kommune karakteriseres ved tettstedets fulle størrelse. Oslo, Bærum, Asker, Oppegård og andre av Oslos nabokommuner skal ha samme kode, som beskriver antall innbyggere i Oslo tettsted. Minst 50 prosent av en kommunes innbyggere må bo i et slikt fler-kommunetettsted for at kommunen skal få tettstedets kode. Det betyr at Lier, Røyken og Nittedal ikke skal ha samme kode som Oslo, siden relativt få personer i disse kommunene hører til Oslo tettsted.

Tettstedsstørrelse - rangering. Rangering av kommunene etter tettstedsstørrelse. Kommunene med det største tettstedet (Oslo og noen av omegnskommunene) får rang nr. en.

Urbaniseringsgrad. Som mål på urbaniseringsgrad brukes tettstedsstørrelse.

3. LEVEKÅR, SOSIALE PROBLEMER OG BARNEVERNSKLIENTER. EN TEORETISK SKISSE

3.1. Levekår og sosiale problemer

Kapittel 3 inneholder en beskrivelse av forholdet mellom noen av de viktigste begrepene i undersøkelsen: barnevernsklienter, sosiale problemer og sosiale problemers årsaker. Kapitlet er delt i to. Første del inneholder en drøfting av noen årsaker til sosiale problemer. I annen del blir forholdet mellom sosiale problemer og barnevernsklienter drøftet.

En del forhold som antas å være viktige når årsakene til forekomst av sosiale problemer og barnevernsklienter skal beskrives, er ikke trukket inn i analysen. Bl.a. er individuelle holdninger utelatt, fordi det er vanskelig å skaffe gode data om personers holdninger.

Undersøkelsen er ellers begrenset til beskrivelse av norske forhold på et gitt tidspunkt, og kan derfor ikke gi oppgaver over forskjeller mellom land og virkningen av ulike politiske systemer eller økonomiske, sosiale eller kulturelle forhold. Sosiale prosesser over lengre tidsperioder kan heller ikke beskrives. Vi mener imidlertid at dataene kan belyse enkelte problemstillinger knyttet til samfunnsutviklingen i Norge etter krigen, selv om vi nesten bare anvender tverrsnittsdata. Dette vil bli vist seinere i rapporten.

Den sentrale delen av undersøkelsen blir dermed forholdet mellom en del indikatorer på levekår og personlige ressurser på den ene siden, og klientfrekvenser på den andre siden.

Årsakene til sosiale problemer er blitt studert innenfor ulike samfunnsvitenskapelige tradisjoner og ved hjelp av ulike teorier. Denne undersøkelsen er med sin vektlegging på levekår inspirert av velferdsteoretiske betraktninger, slik disse kommer til uttrykk i den første norske levekårsundersøkelsen (NOU 1976:28)¹⁾.

1) I et plan-notat til denne undersøkelsen (Flaatten 1982, INO 82/17) beskrives nærmere forholdet mellom levekårsundersøkelsen og den tankemodell som denne undersøkelsen bygger på. Plan-notatet inneholder også en beskrivelse av andre teoretiske tilnæringer enn den velferdsteoretiske til spørsmålet om hvilke faktorer som skaper klienter i samfunnet. Dessuten gis en mer omfattende begrunnelse for valg av forklaringsvariabler som inngår i undersøkelsen, enn det en vil finne i denne rapporten.

I sammentrukket form kan betraktningssmåten i levekårsundersøkelsen beskrives slik: På et hvert tidspunkt kan en person karakteriseres ved et sett av ressurser (f.eks. helse, intelligens, utdanning, formue). Disse ressursene kan settes inn på ulike arenaer (f.eks. arbeidslivet, organisasjoner, utdanningssystemet, boligmarkeder, konsumvaremarkeder). På denne måten oppnår personen visse levekår, som kan gi et nytt sett av ressurser, som i sin tur settes inn på arenaer og gir et nytt sett av levekår.

Man kan tenke seg forholdet mellom levekår og forekomst av sosiale problemer og barneverns-klienter framstilt på forskjellige måter. Figur 3.1 viser én måte å se på forholdet mellom disse begrepene på. Skjemaet kan være til hjelp for å følge tankegangen i rapporten.

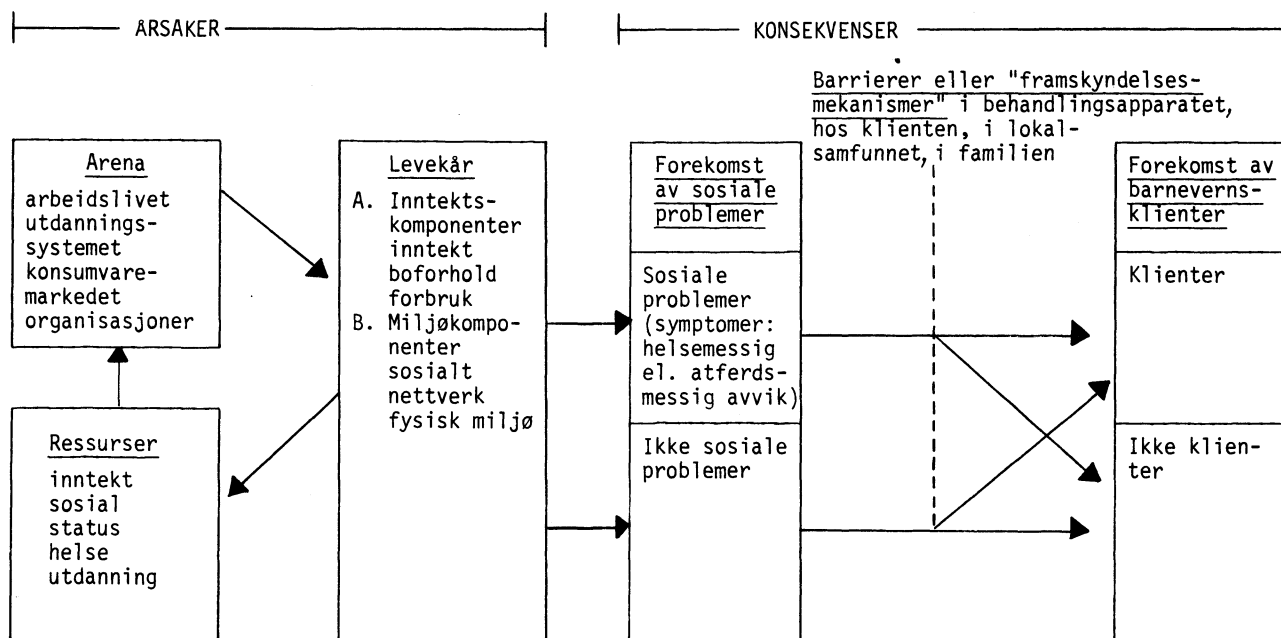
Skjemaet inneholder ikke alle tenkelige relasjoner mellom de fenomener som er inntegnet, men bare de relasjoner som er av størst interesse for undersøkelsen. Det er f.eks. ingen pil fra sosiale problemer til levekår, selv om det er klart at sosiale problemer som f.eks. alkoholproblemer vil ha innflytelse på en persons levekår. Men selv om dette spørsmålet er interessant nok, er det ikke i fokus i denne undersøkelsen.

Skjemaet er delt i to sider, årsaker og konsekvenser. Forholdet mellom de forskjellige ledd på konsekvenssiden vil bli diskutert i underkapittel 3.2. Årsakssiden gir en forenklet framstilling av sentrale elementer i levekårsundersøkelsen.

I det følgende legges hovedvekten på levekår framfor ressurser og arenaegenskaper. Begrepene flyter imidlertid over i hverandre. Seinere vil det bli beskrevet en type levekårskomponenter som er særegne for bestemte geografiske områder. Komponentene blir kalt miljøgoder og omfatter bl.a. kvaliteter ved det sosiale og det fysiske miljøet og geografisk bestemte service- og kulturtilbud. Disse levekårskomponentene er til en viss grad beslektet med de enkelte arenaer, som også beskriver egenskaper ved individets omgivelser.

Før øvrig er det kanskje mindre viktig å skille mellom ressurser og levekårsmål i en undersøkelse som denne. Denne undersøkelsen beskriver nemlig ikke prosessen fra ressurser til levekår, og derfra til et nytt sett av ressurser osv. Det er først ved en slik beskrivelse at skillet mellom ressurser og levekår egentlig kommer til sin rett.

Figur 3.1. Årsaker til forekomst av sosiale problemer og barneverns-klienter. Skjematisk framstilling



Selv om årsaksspekteret snevres inn til levekårskomponenter og faktorer som har forholdsvis direkte tilknytning til levekårskomponenter, er det svært mange aktuelle variabler å velge mellom. Omfanget av litteratur som beskriver årsaker til sosiale problemer og klientisering er enorm, og kan neppe sies å gi entydige resultater. Valget av sentrale årsaksfaktorer varierer fra undersøkelse til undersøkelse.

Vi vil her nøye oss med referanse til de offentlige utredninger som har kommet i de siste årene om barns og ungdoms oppvekstkår (NOU 1977:6, St.meld. nr. 17 (1977-78), St.meld. nr. 9 (1981-82), St.meld. nr. 19 (1982-83)). Disse utredningene gjør særlig rede for de endringer som har skjedd i levekårene i dette århundret, og særlig i etterkrigstiden.

De viktigste endringene i barns levekår kan stilles opp i følgende punkter: De materielle kår er bedret. Det offentlige tilbud i skole- og helsestell er bedre. Barn er beskyttet mot utnyttning i arbeidslivet, men er også blitt isolert fra arbeidslivet og dermed fra viktige deler av de voksnes hverdagsliv. Aldersgruppene isoleres fra hverandre, og ungdomsgruppen danner sin egen kultur, atskilt fra både barn og voksne. Samfunnet er i større grad spesialisert og oppdelt i sektorer. Det sosiale nettverket endrer karakter ved forholdsvis stor grad av flytting og ved nedgang i barnetallet.

I tillegg til disse endringene blir det påpekt at det fremdeles er tydelige ulikheter i levekår og ressurser i vårt samfunn.

En annen inspirasjonskilde til denne undersøkelsen var som nevnt den første norske levekårsundersøkelsen (NOU 1976:28), særlig en del av levekårsundersøkelsens delutredninger. Disse utredningene, særlig NOU 1977:44 om inntekt og NOU 1978:3 om regionale ulikheter, var til stor hjelp ved valg av variabler. Vi endte med tre hovedtyper av levekårskomponenter, derav én som falt ut av praktiske grunner.

De to hovedkomponentene som går inn i undersøkelsen er inntektsgoder og miljøgoder. Inntektsgoder er "levetekårskomponenter som omsettes i markedet til markedsbestemte priser eller til priser bestemt på annen måte, og som i prinsippet kan kjøpes hvor som helst". (Asheim, NOU 1978:3).

Miljøgodene består av komponenter "som er særegne for bestemte geografiske områder og/eller bestemte bostedstyper". Eksempler på miljøkomponenter er geografisk bestemte service- og kulturtilbud, grad av forurensning, tilgjengelighet til friarealer, klima og kvaliteter ved det sosiale miljø eller det sosiale nettverk. Asheim trekker disse faktorene sammen i to typer: naturgeografiske forhold, eller det fysiske miljøet; og kulturgeografiske forhold, eller det sosiale miljøet. Miljøgodene er altså stedbundne og kan derfor ikke tilegnes på samme måte som inntektsgodene.

Den hovedkomponenten som ikke ble tatt med i undersøkelsen, blir i levekårsundersøkelsen kalt arbeidsinnsats eller arbeidsbelastning. I velferdsteoretisk modelltankegang uttrykker denne komponenten den innsats en må ofre for å oppnå materielle goder og miljøgoder. I levekårsundersøkelsen (Rødseth, NOU 1977:44) er arbeidsinnsats satt i forhold til inntektsgivende arbeid, men innsats, belastning og miljø på arbeidsplassen er aktuelle levekårskomponenter både i forbindelse med omsorgsarbeid i hjemmet og i forbindelse med skolemiljøer. Av mangel på gode, tilgjengelige data er imidlertid disse komponentene ikke trukket inn i undersøkelsen.

Blant miljøkomponentene er det særlig lagt vekt på én type, nemlig de som angår det sosiale miljø eller det sosiale nettverk. Med en del reservasjoner blir urbaniseringsgrad brukt som et sentralt begrep, som skiller mellom bostedsmiljøer med forskjellige typer av sosialt nettverk.

Skillet mellom økonomiske og sosiale forhold er et "klassisk" skille i sosiologien. Begrepene "inntekt" og "sosialt nettverk" er sentrale innenfor forskjellige sosiologiske skoler eller teoretninger, slik som velferdsteori og avviksteori. Det er kjent både at lav inntekt og mangelfullt eller konfliktfullt sosialt nettverk gir høy klienthyppighet. Men det kan vel sies at samspillet mellom de to typer av levekårskomponenter med hensyn til sosiale problemer og klienter er blitt studert i mindre grad.

Problemstillingen kan settes i sammenheng med det siste ti-års kritikk av velferdsstaten. Noe naivt kan problemstillingen settes slik: Hva er grunnen til at sosiale problemer blomstrer, enda inntekten har økt for de aller fleste befolkningsgrupper i etterkrigstida?

Problemstillingen kan også knyttes til utviklingen i barnevernet: Til tross for velstandsutviklingen har andelen av barnevernsklienter i de aktuelle aldersgrupper ikke gått ned siden barnevernsloven ble vedtatt i 1953. I de siste årene har tvert imot klienttallet gått markert opp. De siste årenes økte klienttall er ofte blitt satt i sammenheng med økonomisk krise og økt arbeidsløshet. Men klienttallene gikk heller ikke ned i den økonomiske vekstperioden i 1950- og 1960-årene.

Om tallet på barnevernsklienter er et godt mål på mengden av sosiale problemer blant barn og ungdom vil bli nærmere diskutert seinere i rapporten. Hvis vi antar at det er en viss sammenheng er det rimelig å stille følgende spørsmål: Bestemmes velferden i vårt samfunn i større grad av sosial status enn av materielle kår, slik at en persons levestandardsøkning gjennom de siste 35 årene betyr lite dersom naboen har økt sin levestandard tilsvarende? Eller går det sosiale nettverket i oppløsning gjennom urbaniseringsprosessen og andre endringsprosesser som ble nevnt foran i dette kapitlet, slik at man i etterkrigstiden har hatt to motstridende tendenser som delvis oppveier hverandre: økte inntekter som reduserer mengden av sosiale problemer, og sosiale miljøer i oppløsning som øker problemene. Eller er det andre faktorer som virker. Eller virker alle disse faktorene. I så fall, hvilke faktorer virker sterkest?

3.2. Sosiale problemer og barnevernsklienter

I innledningskapitlet ble et sosialt problem definert i forhold til barnevernslovens fire vilkår for at barnevernet kan gripe inn overfor en person eller en familie.

Her skal denne definisjonen først bli gjenstand for kort drøfting. Dernext blir det diskutert forskjellige måter å beskrive omfanget av sosiale problemer på. Blant annet blir det drøftet i hvilken grad tallet på barnevernsklienter er et uttrykk for omfanget av barn og ungdom med sosiale problemer.

Med den definisjonen som er beskrevet foran, blir sosiale problemer manglende omsorgsevne, stor omsorgsbyrde, dårlige materielle kår, eller mellommenneskelige konflikter i en slik grad at barnevernet (de sosiale myndigheter) bør gripe inn. Et økonomisk eller materielt problem er et sosialt problem først når det oppstår helseskade, fare for dette, eller feiltilpasning i forhold til samfunnets regler. Tilsvarende er et problem i forbindelse med arbeid eller skole eller en familiekonflikt et sosialt problem bare når det får helsemessige eller atferdsmessige følger på en slik måte som er beskrevet ovenfor.

Problemet med denne definisjonen er for det første at den ikke er overskridende. Det vil si at den bygger på (de sosiale) myndighetenes egen definisjon av sine oppgaver. Fordelen med dette er at definisjonen av "sosiale problem" kommer nær til det empiriske materialet, som omfatter personer som barnevernsmyndighetene mener har sosiale problemer. Ulempene ved definisjonen ville komme til syne ved en evaluering av barnevernets virksomhet. Ved en slik evaluering må selvfølgelig barnevernets selvfortolkning av problemenes art være gjenstand for en grundig drøfting.

For det andre tar ikke definisjonen stilling til om visse sosiale forhold er sosiale problemer ut fra en mer allmenngyldig standard, eller om de blir problemer på grunn av omgivelsenes oppfatning og reaksjoner på forholdene.

For det tredje gir ikke definisjonen noen klar grense for hva som er et sosialt problem, ettersom barnevernsloven ikke angir noen klar grense for hvor stort et problem må være for at nemnda skal gripe inn. Nemnda skal gripe inn når barnets helse eller utvikling utsettes for skade eller alvorlig fare, når barnet viser særskilt dårlig tilpasning til miljøet, når det ikke blir forsørget på forsvarlig måte eller ikke får den pleie og behandling som det har behov for. Dette åpner for en stor grad av skjønn (jfr. Sveri 1957).

Til tross for de nevnte begrensningene oppfatter vi definisjonen som tilstrekkelig utarbeidet for denne undersøkelsen.

På skjemaet i figur 3.1 er sosiale problemer definert i forhold til levekår og helsemessig og atferdsmessig avvik. Med den nokså enkle tankemodell som vi bruker oppstår sosiale problemer på grunnlag av visse levekår. Problemene kommer til uttrykk i helsemessige eller atferdsmessige avvik, enten registrerte eller forventede avvik, slik dette defineres i forhold til barnevernsloven.

Den eventuelle forekomst av sosiale problemer og barnevernsklinter blir kombinert på fire måter og klassifiserer barna i fire grupper. To av gruppene symboliseres på skjemaet med de to rettlinjete pilene som fører henholdsvis fra "sosiale problemer" til "klinter" og fra "ikke sosiale problemer" til "ikke klinter". Disse to gruppene skaper ikke noe problem i dette underkapitlet, og er ikke gjenstand for diskusjon. Den tredje gruppen er barnevernsklinter uten sosiale problemer. Den fjerde gruppen er barn med sosiale problemer som ikke blir barnevernsklinter. Denne gruppen inndeles vi i tre undergrupper. Den første undergruppen har ikke kontakt med noen del av det sosiale behandlingsapparatet. Den andre undergruppen er ikke barnevernsklinter, men er klient i andre sektorer (f.eks. i psykisk helsevern). Den tredje undergruppen har vært henvist til barnevernet uten at noe tiltak er blitt iverksatt.

Det kan nevnes tre tilnæringsmåter for å beskrive omfanget av sosiale problemer. Den ene metoden omfatter inngående intervjuer, eventuelt kombinert med psykologiske tester. En slik framgangsmåte er ikke brukt i dette prosjektet.

Den andre metoden består i å studere de mekanismer som gjør at "barn med sosiale problemer" og "barnevernsklinter" ikke er identiske masser. Det er altså for det første en studie av de barrierer og silingsmekanismer som hindrer et problem i å bli en sak for barnevernsmyndighetene, og for det andre at de mekanismer som gjør at personer uten sosiale problemer blir barnevernsklinter.

Den tredje metoden består i å studere flere typer av klientgrupper og dessuten personer som blir rapportert til det sosiale behandlingsapparatet, men som ikke får noe tiltak. Ved en slik kartlegging kan bildet av personer med sosiale problemer bli videre enn hvis en f.eks. bare studerer barnevernsklintene.

Det må understrekes at dataene i denne undersøkelsen ikke er av en slik art at de kan gi en beskrivelse av sosiale problemer blant barn og ungdom. Men dataene kan, når de blir satt sammen med annen informasjon, gi et bidrag til en slik beskrivelse. Det vil i det følgende bli diskutert hvordan undersøkelsens data kan brukes for å gi et bidrag til beskrivelsen av sosiale problemer blant barn og ungdom.

Vi skal først drøfte betydningen av de mekanismer som gjør gruppene "barn med sosiale problemer" og "barnevernsklinter" til ulike størrelser.

Først skal det nevnes at vi ikke har noen faste holdepunkter for å anslå mengden av klinter uten sosiale problemer. Det vil ikke bli drøftet i rapporten hvor stor denne gruppen kan være. Vi antar at det kan forekomme at barn blir klinter på grunn av feilvurderinger i sosialetaten. Men det antas at de ikke er så mange at det har vesentlig betydning for undersøkelsen å overse denne gruppen.

Når det gjelder barrierer som kan hindre et barn med sosiale problemer i å bli klient, kan de finnes i behandlingsapparatet, lokalsamfunnet, i familien eller hos barnet selv. En studie av disse barrierene og deres innflytelse på klientfrekvensene kan gi innblikk i prosessen fra problem til klient. Et eksempel på en barriere er dårlig utbygd sosialkontor. Hvis kommuner med relativt sett få ansatte på sosialkontoret har lave klientrater (når en kontrollerer for andre faktorer som kan virke inn), kan det bety at klientstrømmen blir stoppet av den barrieren som et dårlig utbygd sosialkontor er. Dette kan føre til at mange av dem som henvender seg til sosialkontoret blir avvist, eller at man ikke tar kontakt med de sosiale myndigheter i det hele tatt, fordi det er kjent at det er vanskelig å få iverksatt noe tiltak.

Det er brukt to mål på behandlingsapparatets kapasitet: antall ansatte ved sosialkontoret pr. innbygger i kommunen, og kommunale inntekter også fordelt på antall innbyggere. Det er en viss samvariasjon mellom tallet på ansatte på sosialkontoret og tallet på klinter (avsnitt 5.3.3). Sammenhengen mellom kommunale inntekter og tallet på barnevernsklinter er nokså usikker, og varierer etter det nivå (kommunenivå eller individnivå) en analyserer dataene på (se avsnitt 5.3.3).

Det generelle inntrykk er at det er en viss sammenheng mellom klientrater og behandlingsapparatets kapasitet. Men sammenhengen er svak. Og årsaksrekkefølgen kan gå begge veier. Enten bygges sosialkontoret i en kommune ut fordi det er mange sosiale problemer og potensielle klinter i kommunen, eller kommunen får mange klinter fordi den har et godt utbygd sosialkontor.

Uansett hvilken vei årsaksrekkefølgen går mellom utbygging av sosialkontor og klientandel, synes utbyggingen av behandlingsapparatet å være en lite vesentlig barriere for klienttilstrømmingen. Det er mulig at kontorkapasiteten styrer tilstrømmingen av sosialhjelpsklienter, fordi det er mange flere mottakere av sosialhjelp enn av barnevernstiltak. Men det ser ikke ut til at den lille gruppen av potensielle barnevernsklienter i særlig grad blir stoppet av variasjoner i behandlingsapparatets kapasitet.

Dataene gir ikke anledning til å beskrive klientenes eller foreldrenes hemninger mot å søke kontakt med barnevernet.

Vi har visse antakelser om barrierer i lokalsamfunnet, men disse antakelsene er det vanskelig å teste. Det er høyere klientandel på Østlandet enn på Vestlandet (se avsn. 5.3.2). Dette gjelder også når en kontrollerer for urbaniseringsgrad. Det er visse kulturelle forskjeller mellom Øst- og Vestlandet som er blitt studert i undersøkelser i politisk sosiologi (Rokkan i Valen (red.) 1972). Disse forskjellene manifesterer seg i valgatferd med høyere preferanse for mellompartiene på Vestlandet, og Rokkan knytter valgatferden på Vestlandet til en såkalt "motkultur" med målsak, avholdssak og fundamentalistisk kristendom. Forskjellen mellom Øst- og Vestlandet kan bero på disse kulturelle forskjellene eller andre forskjeller av historisk, næringsmessig eller sosial karakter. Hvis de nevnte kulturelle trekk har betydning, kan de føre til færre sosiale problemer på Vestlandet, bl.a. ved en annen måte å forholde seg til dårlige levekår på. Det kan også være at slike kulturtrekk fører til større skepsis mot å ta kontakt med sosiale myndigheter.

Den tredje metoden for å studere forholdet mellom problemer og klienter består i å studere mer enn én type klienter og å undersøke henlagte saker. Det er noe usikkert hva en oppnår med denne framgangsmåten. Ved å utvide undersøkelsen til flere klientgrupper får man også trukket inn flere grupper med sosiale problemer. Men vi antar at denne metoden ikke gir noen fullstendig beskrivelse av gruppen med sosiale problemer, fordi vi forutsetter at det finnes personer med sosiale problemer som ikke blir klient i noen del av det offentlige behandlingsapparatet.

Når det gjelder de henlagte sakene er det i tillegg uklart i hvilken grad disse virkelig omfatter sosiale problemer. En sak kan være henlagt nettopp fordi problemet var ubetydelig, eller fordi saken var meldt ved et mistak. Men en sak kan også henlegges på grunn av sosialkontorets begrensede kapasitet, fordi saken blir lavt prioritert eller fordi sosialetaten ikke har passende tiltak til å løse det aktuelle problemet.

Til tross for disse invendingene vil vi legge fram noen tall og synspunkter som kan gi noen idéer om forholdet mellom barnevernsklientene og andre problembelastede grupper.

For det første kan det være verdt å merke seg at på barnevernshold blir det sagt at barnevernet utgjør en bunnplate i hjelpeapparatet. De barna som andre sektorer ikke kan eller vil hjelpe kommer til barnevernet. Barnevernets klienter er ifølge dette synet gjennomgående ressursvåkere enn andre klientgrupper (Flaatten og Sandbeck 1980). Data fra denne undersøkelsen kan ikke bekrefte eller avkrefte denne påstanden.

Når det gjelder de henlagte barnevernssakene viser tabell 3.1 at det blant disse sakene var en overvekt av eldre gutter som ble meldt av politiet og ble meldt for tyveri. Barnevernet iverksatte i større grad tiltak hvis det var et problem i familien. Saken ble henlagt eller tilbakesendt i større grad, hvis det dreide seg om et atferdsproblem. Og blant atferdsproblemene var det særlig lovbrudd som i liten grad ble behandlet av barnevernet (tabell 3.2).

Denne forskjellen mellom iverksatte og henlagte saker kan skyldes saksgangen mellom politi og påtalemyndighet på den ene side og barnevernet på den annen. Det tar ofte så lang tid fra et lovbrudd finner sted til barnevernet blir koplet inn, at barnevernsmyndighetene finner at deres tiltak har liten hensikt på det tidspunkt når de får saken.

Tabell 3.1. Barn som er meldt til barnevernet, etter bruk av vernetiltak, i grupper for kjønn/alder/rapportør/atferdsproblem. Prosent

Kjønn/alder/ rapportør/ atferdsproblem	I alt	Med verne- tiltak	Uten verne- tiltak	Barn i alt
Alle meldte barn	100	53	47	4 632
KJØNN				
Gutter	100	44	56	3 119
Jenter	100	71	29	1 513
ALDER				
0-13 år	100	74	26	2 297
14 år og over	100	32	68	2 331
RAPPORTØR				
Meldt av politiet	100	12	88	1 827
Annen rapportør	100	80	20	2 805
ATFERDSPROBLEM				
Meldt for tyveri	100	14	86	1 575
Andre (eller ingen) atferdsproblemer	100	73	27	3 057

K i l d e: NOS Sosialstatistikk 1977.

Tabell 3.2. Barn som er meldt til barnevernet med og uten vernetiltak, etter type problem¹⁾. Prosent

Type problem	Bruk av vernetiltak		
	Alle barn	Med verne- tiltak	Uten verne- tiltak
Barn i alt	4 632	2 449	2 183
Ingen forsørger	2	3	1
Lav inntekt	17	28	5
Annet økonomisk problem	4	7	2
Sykdom i hjemmet	10	16	4
Ekteskapsproblemer	17	24	10
Dårlige boforhold	9	14	3
Foreldres alkoholmisbruk	9	14	4
Barnemishandling	1	2	1
Andre problemer i hjemmet	15	21	8
Forhold utenfor hjemmet	5	4	3
Skoleproblem	13	18	8
Reist fra hjemmet	5	4	6
Tyveri	34	9	61
Vold, hærverk	6	2	10
Alkoholproblem	2	2	2
Sniffing, narkotikamisbruk	2	2	2
Fysisk funksjonshemming	3	5	2
Nervøse lidelser	6	10	3
Annen psykisk funksjonshemming	4	6	2
Annet atferdsproblem	6	4	7

1) Hvert barn kan ha mer enn en type problem.

K i l d e: NOS Sosialstatistikk 1977.

Barnevernet begrenser altså tilstrømmingen av visse klientkategorier, som er overrepresentert blant gutter i alderen 14-18 år. Ellers omfatter de henlagte sakene i mindre grad splittede familier (tabell 3.3), og de kommer i større grad fra landbruks- og fiskerikommuner (tabell 3.4).

Tabell 3.3. Barn som er meldt til barnevernet, etter foreldresituasjon, i grupper for bruk av vernetiltak og alder. Prosent

Bruk av vernetiltak og alder	I alt	For-eldre gift og levde sammen	Mor død	Far død	Begge foreldre døde	For-eldre separert eller skilt	For-eldre ikke gift med hverandre	Uopp-gitt
ALLE MELDTE BARN	4 632	2 180	93	160	26	1 406	350	417
I alt	100	47	2	3	1	30	8	9
Under 7 år	100	32	1	2	-	35	22	7
7-13 år	100	37	2	3	1	42	5	10
14 år og over	100	59	2	4	1	22	2	9
MED VERNETILTAK								
I alt	100	32	2	4	1	38	12	11
Under 7 år	100	32	1	3	-	35	24	6
7-13 år	100	29	3	4	1	45	7	10
14 år og over	100	35	4	4	2	36	4	16
UTEN VERNETILTAK								
I alt	100	64	2	3	-	21	3	7
Under 7 år	100	33	1	1	-	39	16	11
7-13 år	100	52	1	1	-	34	1	9
14 år og over	100	71	2	4	-	16	1	6

K i l d e: NOS Sosialstatistikk.

Tabell 3.4. Barn som er meldt til barnevernet, etter bruk av vernetiltak og kommunetype

Kommunetype	Tallet på meldte barn i løpet av året	Barn plassert under vernetiltak i prosent av alle meldte barn
I alt	4 632	53
Landbrukskommuner	73	48
Mindre sentrale, bl. landbruks- og industrikommuner	233	41
Sentrale bl. landbruks- og industrikommuner	149	50
Fiskerikommuner	93	25
Mindre sentrale industrikommuner	228	49
Sentrale industrikommuner	600	51
Særlig sentrale bl. tjenesteytings- og industrikommuner ..	2 005	59
Øvrige bl. tjenesteytings- og industrikommuner	1 048	49
Andre kommuner	203	52

K i l d e: NOS Sosialstatistikk 1977.

Det er her gjennomført en drøfting av spørsmålet om i hvilken grad en slik undersøkelse av barnevernsklienter gir et dekkende bilde av barn og ungdom med sosiale problemer. De framlagte data kan ikke gi noe klart svar på dette spørsmålet. Vi antar at barnevernsklientene er en blant flere grupper av barn og ungdom med sosiale problemer. Med den anvendte definisjonen av "sosialt problem" blir imidlertid ikke barnevernsklientene en hvilken som helst problemgruppe, men en ganske sentral gruppe å undersøke når man skal studere fenomenet "sosiale problemer".

4. HVOR STOR ANDEL AV ET BARNEKULL BLIR BARNEVERNSKLIENTER I LØPET AV OPPVEKSTEN?

Den årlige sosialstatistikken gir oppgaver over tallet på barn i barnevernet ved utgangen av hvert år. Statistikken forteller også hvor mange nye klienter som kommer inn i barnevernet i løpet av ett år, og som ikke var klienter ved årets begynnelse.

Den løpende statistikken gir derimot ikke opplysninger om hvor stor andel av barna fra et gitt fødselskull som blir klient i barnevernet én eller annen gang i oppveksten. Hvis en forestiller seg at denne andelen er noenlunde stabil over tid, ville en kunne få svar på et slikt spørsmål dersom en hadde data om ett fødselskull i hele den perioden hvor de er potensielle klienter. Dataene må dessuten være organisert slik at dobbelttellingene ikke kan forekomme. Det vil si at dataene må være personidentifiserte, eller organisert etter person i én samlet fil. Barnevernsdata organisert på denne måten - personidentifiserte data - finnes bare for 11 årganger (1969 - 1979). Dette innebærer at det ikke kan gis oppgave over andelen av et fødselskull som har vært klienter én eller annen gang i livsløpet. Men det kan foretas en del beregninger.

Tabell 4.1 viser tallet på barn født i henholdsvis 1960 og 1970, som ifølge den løpende statistikken har kommet inn i barnevernet som nye tilfeller i hvert enkelt år i perioden 1969 - 1979. Perioden etter 1977 er ikke aktuell for 1960-kullet, fordi barn over 17 år ikke kan komme inn i barnevernet. Totalt var det 924 nye tilfeller av barn fra 1960-kullet som kom inn i barnevernet i årene 1969 - 1977, ifølge årsstatistikken. Det tilsvarende tallet for 1970-kullet i perioden 1970 - 1979 var 1 284 tilfeller.

Tabell 4.1. Årsstatistikkens tall for nye tilfeller av barnevernsklienter 1969 - 1979. Fødselskullene 1960 og 1970

Registreringsår	Fødselskull 1960	Fødselskull 1970
Alle år	924	1 284
1969	50	..
1970	49	188
1971	50	131
1972	83	108
1973	104	113
1974	119	118
1975	191	133
1976	161	128
1977	117	120
1978	141
1979	104

I statistikken betyr "nytt tilfelle av barn under vernetiltak" at dette barnet ikke hadde noe tiltak ved årets begynnelse. Men det føres ingen kontroll med barnets status i forhold til barnevernet i tidligere år. På grunn av gjengangere - barn som går ut av barnevernet og kommer inn igjen et annet år - var det altså ikke fullt så mange som 924 barn av 1960-kullet og 1 284 barn av 1970-kullet som var i barnevernet i de aktuelle periodene.

For denne analysen ble dataene for perioden 1969 - 1979 organisert slik at gjengangere i denne perioden ble talt med bare én gang. I denne datafilen - barnevernsanalysens fil - ble tallet på barn under vernetiltak som vist i tabell 4.2.

Tabell 4.2. Barnevernsanalysens tall for nye tilfeller av barnevernsklinter 1969 - 1979. Fødselskullene 1960 og 1970

Registreringsår	Fødselskull 1960	Fødselskull 1970
Alle år	849	1 148
1969	50	..
1970	46	188
1971	50	128
1972	82	101
1973	98	98
1974	112	103
1975	172	117
1976	142	107
1977	97	100
1978	120
1979	86

Tallet på registrerte gjengangere blir da årsstatistikkens tall fratrukket barnevernsanalysens tall. Det var således 75 gjengangere i 1960-kullet i den aktuelle perioden, det vil si 8 prosent av tilfellene som ble registrert i årsstatistikken. Tilsvarende tall for 1970-kullet var 136 gjengangere som utgjorde 11 prosent av årsstatistikkens registrerte tilfeller. I tabell 4.3 framkommer forholdstallet mellom gjengangere og årsstatistikken for hver av de 11 årgangene.

Tabell 4.3. Registrerte gjengangere i barnevernet i perioden 1969 - 1979 i prosent av årsstatistikkens tall for nye tilfeller av barnevernsklinter. Fødselskullene 1960 og 1970

Registreringsår	Fødselskull 1960	Fødselskull 1970
Alle år	8	11
1969	0	..
1970	6	0
1971	0	2
1972	1	6
1973	6	13
1974	6	13
1975	10	12
1976	12	16
1977	17	17
1978	15
1979	17

Det viser seg at for begge fødselskullene - både 1960- og 1970-kullet - øker andelen gjengangere fra 0 i første registrerte årgang til 17 prosent i den siste registrerte årgangen. 1960-kullet blir fulgt gjennom ni år og 1970-kullet gjennom 10 år. Gjengangerandelen øker noe raskere i begynnelsen for 1970-kullet enn for 1960-kullet, ellers er det liten forskjell. Gjengangerandelen ser ut til å øke med omtrent 2 prosentpoeng for hvert år. Dette betyr at for hvert år som går fra første registreringsstidspunkt øker sannsynligheten noe for at et barn som registreres som "nytt" i virkeligheten har vært i barnevernet tidligere. Hvis vi legger inn som en forutsetning at avstanden mellom årsstatistikkens tall over "nye" barn og virkelig nye klienter øker med 2 prosentpoeng hvert år, får vi en skala som angitt i kolonne 2 i tabell 4.4. Benyttes denne skalaen på 1960-kullet finner vi at av dette kullet ble 1 631 eller 2,6 prosent barnevernsklienter.

Tabell 4.4. Nye tilfeller av barnevernsklienter 1960 - 1977. Fødselskullet 1960. Årsstatistikkens tall, anslått antall gjengangere og beregnede tall

Registrerings- år	Nye tilfeller av barne- verns- klienter ifølge års- statis- tikken (A)	Anslått andel gjen- gangere i prosent av års- statis- tikkens tall (B)	Anslått antall gjen- gangere ($C=A \cdot \frac{B}{100}$)	Beregnet tall på klienter ($D=A-C$)
Alle år	1 948	(16)	317	1 631
1960	273	0	0	273
1961	167	2	3	164
1962	128	4	5	123
1963	92	6	6	86
1964	85	8	7	78
1965	77	10	8	69
1966	80	12	10	70
1967	62	14	9	53
1968	60	16	10	50
1969	50	18	9	41
1970	49	20	10	39
1971	50	22	11	39
1972	83	24	20	63
1973	104	26	18	86
1974	119	28	33	86
1975	191	30	57	134
1976	161	32	52	109
1977	117	34	40	77

Barnevernsstatistikken viser at for de fleste aldersgrupper (alle unntatt gruppen 0-2 år) har klientandelen økt siden 1960. For fødselskull etter 1960 er altså sannsynligheten for å bli barnevernsklient økt. Hvor stor var denne sannsynligheten i 1978? For dem som ble registrert som nye barnevernsklienter i 1978 kan det beregnes klientandeler for ettårige aldersgrupper. Summen av disse klientandelene gir et anslag på hvor stor andel av et fødselskull som blir barnevernsklienter under de forhold som gjaldt i 1978. Dette kan uttrykkes slik:

$$r = \sum_{j=0}^{17} \frac{k_j \cdot p_j}{n_j}$$

der r = andel barnevernsklienter i et fødselskull under de forhold som gjaldt i 1978,

k_j = "nye" klienter med alder j , 1978

p_j = andel av k_j som virkelig var nye klienter med alder j , 1978

og

n_j = befolkning i alder j , 1978.

Siden rutinene og retningslinjene for registrering av "nye" klienter ikke har endret seg, er det forutsatt at heller ikke omfanget og fordelingen av dobbelttellingene har endret seg. Klienttallene er således redusert etter den samme skala som ble benyttet for 1960-kohorten.

Beregningene gir som resultat at under de forhold som gjaldt i 1978 vil 3,7 prosent av et fødselskull bli barnevernsklienter.

5. BARNEVERNSKLIENTENES SOSIALE BAKGRUNN

I dette kapitlet blir hoveddelen av datamaterialet presentert og analysert. Kapitlet er inndelt i tre deler. Første del omfatter bakgrunnskjenetegne alder, kjønn, familietype og foreldreforhold. I annen del behandles klientenes og kontrollgruppens inntekter. Og i tredje del blir bostedskommunen studert, først og fremst med hensyn til by-land-dimensjonen.

Stort sett søker en i kapitlet å forklare variasjonen i klientandelene ved hjelp av en del kjennetegn (variabler). Ett underkapittel (5.2.2) avviker imidlertid fra dette mønsteret. I avsnitt 5.2.2 er det inntekt - og først og fremst de laveste inntektsgruppene - som er i fokus, og ikke klientrater.

5.1. Alder, kjønn og familietype

Det er en viss overvekt av ungdom over 12 år blant klientene (tabell 5.1). Mer fingradert viser klientfordelingen etter alder to topper: aldersgruppene 14-16 år og 3-6 år (tabell 5.2). De høye ratene for 14-16-åringene er mest markert.

Tabell 5.1. Klientandel etter alder. Grovklassifisert

Alder	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
0- 6 år	842	999	2,1
7-12 "	836	985	2,1
13-17 "	990	784	3,2

Lave rater har aldersgruppene 7-10 år og særlig 0-2 år. Det var særlig mange i aldersgruppen 0-2 år som ble fjernet fra datamaterialet på grunn av ugyldig fødselsnummer, men det endrer ikke ved det forholdet at disse har lavest klientrater.

For spedbarna under 1 år har tilstrømmingen til barnevernet endret seg radikalt i løpet av de siste 10 årene. Denne aldersgruppen hadde høyest klientrate både i 1960 og 1970 (henholdsvis 4,4 og 2,9 promille), men lavest rate i 1978.

Reduksjonen i klientraten for spedbarna fra 1970 til 1978 har sammenheng med at færre små barn med ugifte foreldre blir barnevernsklienter (tabell 5.3).

Tabell 5.2. Klientandel etter alder. Finklassifisert

Alder	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
0 år	62	126	1,2
1 "	92	135	1,7
2 "	98	145	1,7
3 "	123	131	2,4
4 "	146	138	2,6
5 "	164	159	2,6
6 "	157	165	2,4
7 "	141	171	2,1
8 "	133	167	2,0
9 "	128	166	1,9
10 "	130	166	2,0
11 "	154	159	2,4
12 "	150	156	2,4
13 "	170	172	2,5
14 "	195	163	3,0
15 "	276	147	4,7
16 "	211	149	3,5
17 "	138	153	2,3

Tabell 5.3. Nye tilfelle av barn under vernetiltak, etter foreldresituasjon, for aldersgruppen 0-2 år i 1970 og 1978

År	I alt	Foreldre gift og levde sammen	Foreldre døde	Foreldre separert eller skilt	Foreldre ikke gift med hverandre	Uopp- gitt
1970	446	111	8	86	227	14
1978	288	93	2	65	97	31

K i l d e: NOS Sosialstatistikk 1978.

Tallet på barn født utenfor ekteskap har økt i samme periode (Statistisk årbok 1980). Økningen i tallet på barn født utenfor ekteskap skyldes riktignok for en stor del økningen i samliv uten vigsel (samboendeforhold). Men ifølge data fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 er ikke tallet på barn født av faktisk enslige mødre blitt redusert i denne perioden (Noack og Østby 1981).

Det er uklart om den reduserte klienttilstrømmingen blant små barn i en-foreldre-familier skyldes endrede holdninger til enslige mødre eller at andre deler av sosialapparatet er bygget ut for å hjelpe denne gruppen.

Tabell 5.4. Klientandel etter kjønn

Kjønn	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Gutter	1 516	1 384	2,7
Jenter	1 152	1 384	2,1

Det er flere gutter enn jenter blant barneverns klientene (tabell 5.4).

Forskjellen mellom kjønnene er liten i de 10 første leveårene. I alderen 10-13 år har guttene høye klientrater, mens jentene fortsatt har lave rater. I aldersgruppen over 13 år har begge kjønn forholdsvis høye rater.

Av de bakgrunnsforhold som er undersøkt har familietyper størst betydning (tabell 5.5).

Tabell 5.5. Klientandel i ulike familietyper

Familietype	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Enslige	174	33	13,2
En-foreldre-familier	1 278	244	13,0
Mor/far med 1 barn	333	89	9,4
" " 2 "	374	76	12,3
" " 3 "	327	53	15,4
" " 4 eller flere barn	244	26	23,5
To-foreldre-familier	1 160	2 478	1,2
Ektepar med 1 barn	117	344	0,9
" " 2 "	371	1 012	0,9
" " 3 "	342	723	1,2
" " 4 "	209	254	2,1
" " 5 "	72	97	1,9
" " 6 eller flere barn	49	48	2,6
Uklar gruppe (1 gift i familien)	56	13	

Ifølge denne tabellen er sjansen for å bli klient hvis en bor sammen med én av foreldrene over 10 ganger så stor som hvis en bor sammen med begge foreldre. Hvis en tar med i betraktningen at en-foreldre-familier har relativt lave inntekter, og at familier med lave inntekter har høy klientrate, blir resultatet noe annerledes. Det blir vist i neste kapittel (figur 5.1) at forskjellen mellom foreldreforholdstypene blir redusert når en kontrollerer for inntekt, men at en-foreldre-familiene stadig har klart høyere klientandeler enn to-foreldre-familiene.

Det andre kriteriet som beskriver familietyper - tallet på barn i familien - virker alene noe usystematisk på klientandelen. Sammenkoplet med tallet på foreldre i familien gir imidlertid denne variabelen systematisk variasjon i den avhengige variabelen (tabell 5.5).

Både i familier med én og to foreldre øker klientandelen med økende barnetall i familien. Klientrisikoen i en-foreldre-familier med tre eller flere barn er dobbelt så stor som i slike familier med ett barn. Tilsvarende forhold gjelder for familier med to foreldre.

Også for ulike inntektsgrupper øker klientandelen jevnt med økende barnetall i familien.

Den betydningen som barnetallet har for klientandelen avhenger derimot av urbaniseringsgraden i bostedskommunen (tabell 5.6). I spredtbygde kommuner (ingen tettsteder over 8 000 innbyggere) betyr det lite for klientandelen om det er mange barn i familien. I tettbygde kommuner derimot er det klare forskjeller i klientandelen etter tallet på barn i familien. I den mest tettbygde kommunetypen er klientandelen i familier med mer enn tre barn over tre ganger så stor som andelen i familier med ett eller to barn.

Det er uklart hvorfor utslaget blir så stort for barnerike familier i storbyer. Men en kan tenke seg at det sosiale livet i byene er mer innrettet på små familier. Siden små familier er mer vanlig i byene enn i spredtbygde strøk, kan det være at det sosiale nettverket på landsbygda er mer innrettet på omsorg for andres barn, enn det tilsvarende nettverket i byene er.

Det kan også være økonomiske årsaker til at det er mange barnevernsklienter i barnerike familier i de store byene. Levekostnadene for store familier er naturligvis høyere enn for små familier, og en del utgifter, slik som utgifter til bolig, er høyere i byene enn i spredtbygde strøk. På den måten kan vanlig inntekt være problematisk for en stor familie i en stor by, mens tilsvarende inntekt er akseptabel for andre grupper.

Tabell 5.6. Klientandel etter bostedskommunens tettstedsstørrelse og tallet på barn i familien. Promille

Antall barn i familien	Tettstedsstørrelse				
	Alle grupper	0-1 999 innb.	2 000-7 999 innb.	8 000-49 999 innb.	50 000 innb. og over
Alle grupper	2,3	1,1	1,9	2,6	3,4
1-2	2,0	1,1	1,7	2,4	2,6
3	2,2	1,1	1,9	2,2	3,6
4 og over	3,4	1,4	2,3	4,5	8,3

Tabell 5.7 viser hvilke foreldreforhold klienter i forskjellige aldersgrupper har. Det er verdt å legge merke til forskjellen mellom barn med skilte foreldre og barn med foreldre som ikke har vært gift med hverandre. De sistnevnte er særlig representert blant barn under 7 år. Barnevernsklienter med skilte foreldre er mer jevnt fordelt på aldersgruppene, men med en overvekt i gruppen 7-13 år.

Med støtte fra andre data ville slikt materiale kunne si noe om hva som er problematisk i enforeldre-familiene. Tabellen gir en pekepinn om at reduserte omsorgsressurser ved fraværet av en voksen ikke alene kan forklare de høye klientratene blant enforeldre-familiene. Tallene kan tyde på at tilstrømmingen av klienter blir spesielt stor blant disse familiene når det skjer en familiemessig endring som fødsel eller skilsmisse. Dette kan imidlertid bare stilles opp som en antakelse, siden det mangler data om når skilsmissen inntraff i de familiene hvor skilsmisse har funnet sted.

Videre undersøkelser med utgangspunkt i disse dataene vil også kunne belyse spørsmålet om skilsmisse og dødsfall i familien virker forskjellig på barna. Dette kan igjen gi stoff til diskusjonen om hvilke trekk ved tap av foreldre som virker problemfylt for barna.

Tabell 5.7. Nye tilfelle av barn under vernetiltak, etter foreldresituasjon og alder

Alder	I alt	Foreldre gift og levde sammen	Mor død	Far død	Begge foreldre døde	Foreldre separert eller skilt	Foreldre ikke gift med hverandre	Uopp-gitt
I alt	2 898	913	71	98	29	1 075	317	398
0- 2 år	288	93	1	1	-	65	97	31
3- 6 "	605	188	8	7	-	226	101	75
7- 9 "	417	121	12	10	3	179	43	49
10-13 "	633	168	22	22	9	292	35	85
14-17 "	845	311	24	53	14	278	33	132
18-20 "	98	30	3	4	3	30	6	22
21 år	12	2	1	1	-	2	2	4
					Prosent			
Alle aldersgrupper	100	32	2	3	1	37	11	14
Under 7 år	100	31	1	1	-	33	22	12
7-13 år	100	28	3	3	1	45	7	13
14 år og over	100	36	3	6	2	32	4	17

5.2. Inntekt og sosial status

5.2.1. Familieinntekt

Inntekt er ett av mange mål på personlige ressurser. Andre variabler er utdanning, formue, yrke, boligstandard osv. Inntekt peker seg ut blant disse variabler, fordi det så direkte lar seg konvertere i en rekke levekårskomponenter, dvs. de komponentene som i kapittel 3 ble kalt "inntekts-goder".

Et spørsmål i forbindelse med inntektsbegrepet er om det i første rekke er små materielle ressurser eller lav sosial status som er klientskapende. Hvis sosial status er mer utslagsgivende enn materielle ressurser, er kanskje utdanning og yrke viktigere enn inntekt for om et barn blir barneverns klient. Og da er kanskje hovedinntektstakerens inntekt viktigere enn familieinntekt.

I denne undersøkelsen er imidlertid familiens inntekt satt opp som det sentrale mål på de ressurser som familien og dets medlemmer disponerer over. Familiens samlede inntekt er valgt framfor hovedinntektstakerens inntekt, fordi det forutsettes at det beskriver bedre hvilke materielle kår familien er i stand til å oppnå.

Et annet spørsmål er om en ved bruk av familieinntektsbegrepet skal dele familiens inntekt på antall medlemmer i familien. Et problem med variabelen "familieinntekt pr. familiemedlem" er at familier med mange barn får urealistisk lav inntekt, etter som de enkelte familiemedlemmer ikke har like store forbruksbehov. En familie med seks personer har ikke dobbelt så stort forbruksbehov som en familie med tre personer. Til gjengjeld får familier med mange barn urealistisk høy inntekt med variabelen "familieinntekt", fordi denne variabelen ikke angir hvor mange personer inntekten skal deles på.

Konklusjonen ble at hovedvekten i analysen legges på den samlede familieinntekten, verken delt på personer eller forbruksenheter. Dette medfører imidlertid at materialet i mange sammenhenger må deles opp etter familietyper og familiestørrelser, fordi den materielle standarden f.eks. med kr 100 000 i inntekt naturligvis avhenger av hvor mange denne inntekten skal deles på.

Tabell 5.8 viser klientratene for tre inntektsgrupper uavhengig av familiens størrelse. Som ventet gir lavest inntekt de høyeste klientandelene.

Tabell 5.8. Klientandel etter familiens inntekt

Familieinntekt. Kr	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klientandel Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
0 - 59 900	1 796	751	6,0
60 000 - 99 900	582	1 178	1,2
100 000 og over	290	839	0,9

Ellers er det verdt å merke seg at forholdet mellom familieinntekt og klientandel ikke er rettlinjert. Ratene er nokså like for høye og middels inntekter, men stiger sterkt for de laveste inntektene.

Når en splitter opp materialet på de enkelte familietyper, blir sammenhengen mellom inntekt og klientandel mindre kraftig, men stadig helt tydelig (figur 5.1).

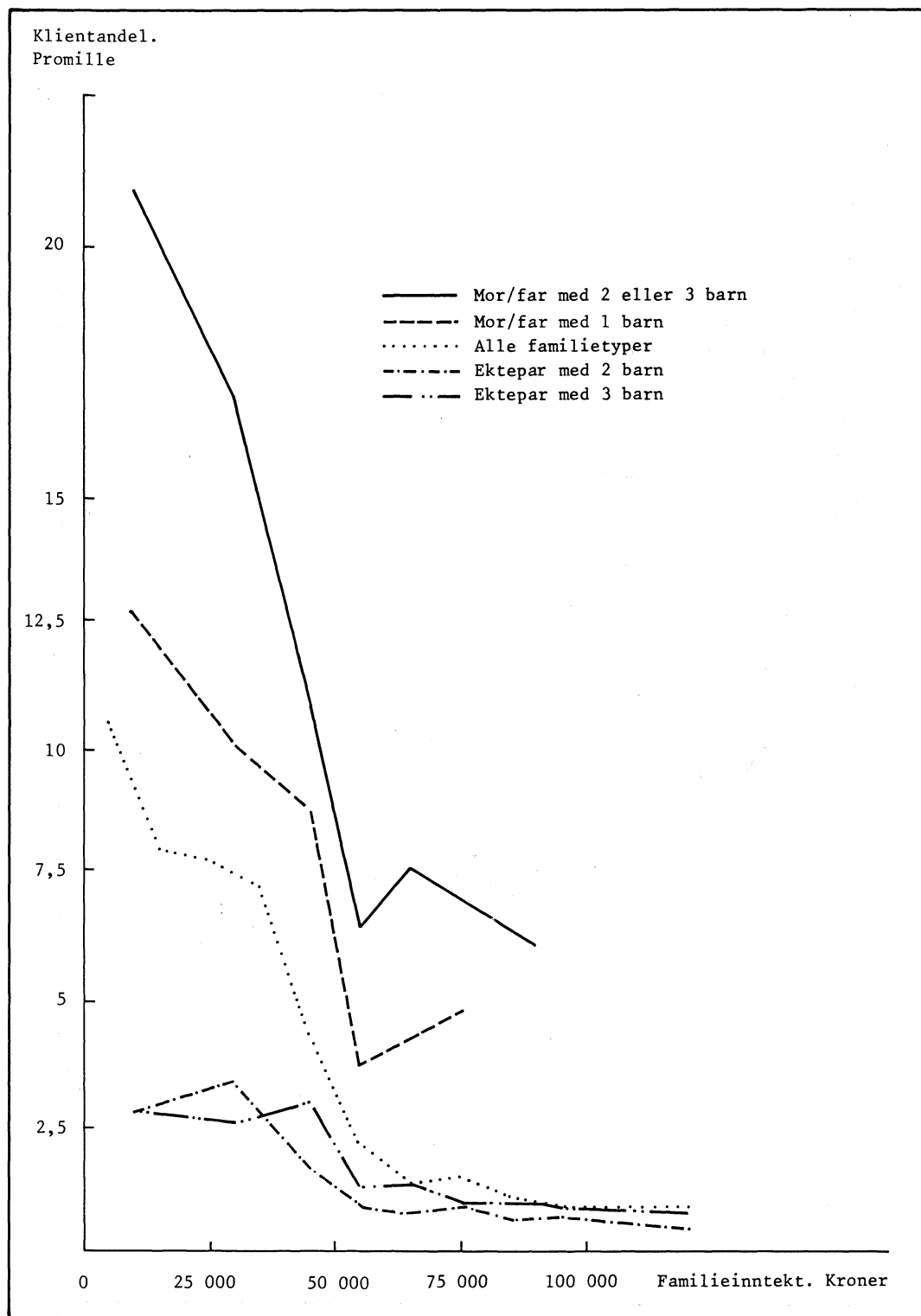
Det er karakteristisk for kurvene i figur 5.1 at de viser høye rater for lave inntekter og synker markert til et jevnt lavt nivå for høye inntekter. For fire av familietypene inntreffer det jevnt lave nivået ved en familieinntekt på kr 50 000. (Konsumprisindeksen i 1977 var noe under to tredeler av indeksen for 1982.) For de 2 siste familietypene (ektepar med ett barn og ektepar med fire eller fem barn) flater kurven ut ved høyere inntektsnivå.

I forrige kapittel ble det nevnt at det er sammenheng mellom inntekt og foreldreforhold, og at dette virker inn på forholdet til den avhengige variabelen (klientandel).

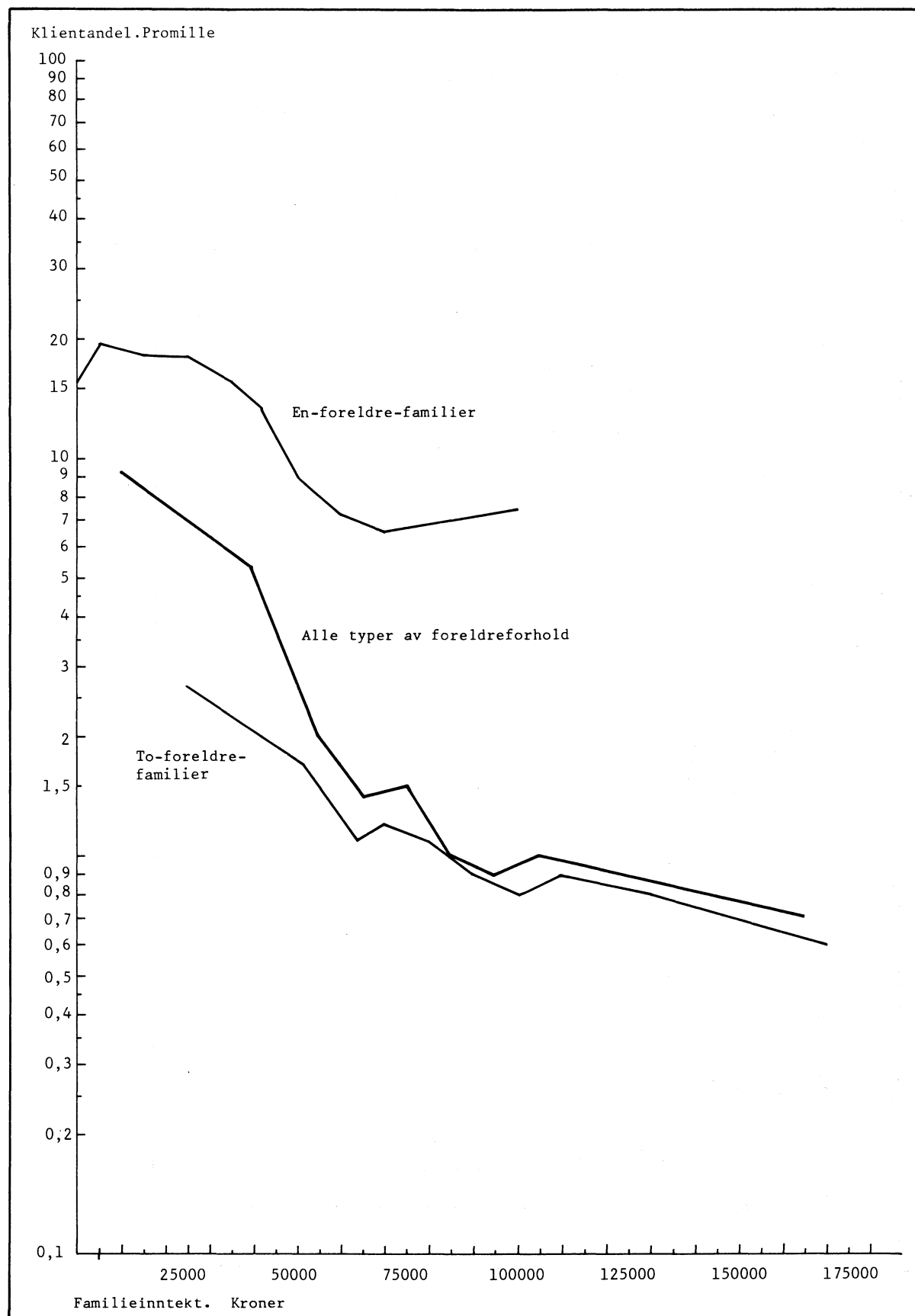
Vi skal her behandle 2 typer av sammenhenger mellom variablene inntekt og foreldreforhold. For det første skal vi studere den generelle samvariasjonen mellom variablene. At det forekommer samvariasjon mellom foreldreforhold og familieinntekt, er hevet over tvil. Familier med enslige

foreldre har langt lavere gjennomsnittsinntekt enn familier med to foreldre (tabell 5.9).

Figur 5.1. Klientandel etter familieinntekt for ulike familietyper



Figur 5.2. Klientandel etter familieinntekt for ulike typer av foreldreforhold. Logaritmisk skala



Figur 5.2 viser at sammenhengen mellom inntekt og klientandel blir svekket når en kontrollerer for foreldreforhold. En del av den observerte sammenhengen mellom inntekt og klientandel skyldes samvariasjonen mellom inntekt og foreldreforhold.

Den andre typen av sammenheng mellom variablene består i at effekten av én av forklaringsvariablene varierer med verdien av den andre forklaringsvariabelen. Denne sammenhengen kan kalles "statistisk interaksjonseffekt" eller "interaksjon". Det er interaksjon mellom foreldreforhold og inntekt hvis f.eks. en-foreldre-familier viser sterkere utslag på klientraten ved lave inntekter enn det to-foreldre-familier gjør.

Figur 5.1 gir umiddelbart det inntrykket at klientfrekvensen slår sterkere ut for en-foreldre-familier enn to-foreldre-familier når inntekten reduseres, altså at det er interaksjon mellom foreldreforhold og inntekt. Klientandelen for en-foreldre-familier varierer mellom 0,66 prosent og 1,95 prosent, altså en prosentdifferanse på 1,29 (figur 5.2). Klientandelen for familier med to foreldre varierer mellom 0,06 og 0,27 prosent, det vil si 0,21 i prosentdifferanse. Etter en absolutt betraktningstype hvor en måler effektene i prosentdifferanser, blir utslagene altså klart høyest for en-foreldre-familier.

Hvis en derimot anvender en relativ betraktningstype og studerer det relative forholdet mellom høyeste og laveste desil i en fordeling (dvs. forholdet mellom de 10 prosent som har høyest inntekt og de 10 prosent som har lavest inntekt), blir resultatet annerledes.

Med en slik betraktningstype blir klientandelen for en-foreldre-familier tredoblet fra 0,66 til 1,95 prosent, mens klientandelen for familier med to foreldre blir mer enn firedoblet (økning på 450 prosent fra 0,6 til 2,7 promille).

Denne betraktningstypen blir godt illustrert i figur 5.2, hvor ratene er tegnet inn på et logaritmisk diagram. I et logaritmisk diagram er avstanden mellom 1 og 2 promille like stor som avstanden mellom 1 og 2 prosent. På denne figuren har to-foreldre-familiene større spredning både i klientandeler og inntekter enn en-foreldre-familiene. Til sammen gir dette omtrent like sterke stigninger på kurvene for de to foreldreforholdstypene. Ifølge den relative betraktningstypen er det altså ikke interaksjon mellom foreldreforhold og inntekt med hensyn til klientandelen.

5.2.2. Barnevernsklient - et lavinntektsproblem?

Det ble vist i forrige kapittel at forholdet mellom inntekt og klientandel ikke er rettlinjet (figur 5.1). Klientratene er jevnt lave ved høye inntekter - og for de vanligste familietypene også ved middels inntekter - mens de stiger brått ved lavere inntekter.

Det finnes altså et kritisk punkt (kritisk felt, knekkpunkt) på inntektsskalaen. Når inntekten kommer under et slikt kritisk punkt, blir risikoen for å bli barnevernsklient markert større. De fleste familietypene danner et slikt kritisk punkt i området mellom kr 50 000 og kr 60 000 (figur 5.1). Det kritiske punktet for alle barna i undersøkelsen sett under ett, er omtrent kr 55 000.

Vi vil knytte de kritiske punktene til begrepet "lavinntekt", og først gi en rask oversikt over noen definisjoner av dette begrepet.

Både i velferdsteoretiske studier og i mer konkrete levekårsundersøkelser har det vært arbeidet med spørsmålet om en "fattigdomslinje" eller "lavinntektsgrense" (Rødseth 1977, Andersen mfl. 1980). Det blir skilt mellom to måter å definere lavinntekt på, en absolutt og en relativ definisjon.

Absolutt definisjon av lavinntekt vil si at en beregner hvor mye penger en familie trenger til mat, klær og bolig, dvs. et minimumsbehov for å overleve og fungere fysisk effektivt. I et utviklet industriland som Norge er det vanskelig å sette en slik grense, ettersom befolkningen økonomisk sett er sikret å overleve, og det å fungere fysisk effektivt kan tydes på mange nivåer. Ett forslag (Rødseth 1977) går ut på at husholdninger med matutgifter på mer enn halvparten av de totale utgifter er lavinntektshushold.

De nevnte publikasjoner om lavinntekt anvender relative definisjoner på dette begrepet. Av relative definisjoner blir det nevnt to typer. Den ene avgrensner en viss prosent av inntektstakerne eller familiene nederst på inntektsfordelingen, f.eks. 20 prosent. Den andre typen avgrensner dem som har inntekt under en viss prosent av medianinntekten eller gjennomsnittsinntekten, f.eks. 50 prosent.

Ingen av de nevnte lavinntektsmålene, verken de absolutt eller de relativt definerte, er det noen full oppslutning om. Det blir sett svakheter ved alle framgangsmåtene.

Et sentralt formål med å anvende et lavinntektsbegrep er å angi en kritisk grense, hvor personer som har inntekt under grensen står i fare for mistilpasning. Knekkpunktene på inntektskurvene på figur 5.1 viser slike kritiske grenser, hvor klientrisikoen - og risikoen for mistilpasning - øker betydelig for personer med inntekter under den kritiske grensen. Klientrisikoen er riktignok lav, særlig for familier med to foreldre. Men risikoen øker så tydelig ved et visst inntektsnivå, at det likevel gir mening å si at det er et kritisk nivå. Eventuelt med visse tilleggsberegninger kan en også si at dette nivået danner en lavinntektsgrense, og at gruppen med inntekt under lavinntektsgrensen er en lavinntektsgruppe. Vi vil i det følgende antyde hvordan slike beregninger kan gjøres.

Den ordbruken som vi legger opp til her, kan kritiseres. Ordet "lavinntekt" blir allerede definert på nokså forskjellige måter, og det kan komme til å skape forvirring at enda et fenomen blir benevnt med det ordet.

Av mangel på bedre ord har vi imidlertid valgt å bruke ordet "lavinntekt" om de familier som har inntekt under det kritiske punkt, slik dette blir definert i dette avsnittet. Dette pretenderer naturligvis ikke å erstatte andre mål på lavinntekt, men å være et supplement.

Medianinntekten for kontrollutvalget i analysen er kr 79 500. Med en lavinntektsgrense på kr 55 000 utgjør denne 69 prosent av medianinntekten. 23 prosent av kontrollutvalget hører til denne lavinntektsgruppen. I de publikasjoner som det er referert til i dette kapitlet (Rødseth 1977, Andersen mfl. 1980), har det vært nevnt som aktuelle grenseverdier for lavinntekt: 50 prosent av median- eller gjennomsnittsinntekten, eller de laveste 20 prosent av inntektstakerne eller husholdningene. Det bør bemerkes at de refererte rapportene bruker til dels inntektstaker, til dels husholdning som enhet; mens barnevernsanalysen i denne sammenhengen bruker familie som enhet. Til tross for disse forskjeller i bruk av enhet kan dataene i denne undersøkelsen - barnevernsanalysen - relateres til de angitte grenseverdiene.

Lavinntektsgruppen etter barnevernsanalysens definisjon utgjør 23 prosent av barn og ungdom under 18 år og deres familier, det vil si en gruppe av omtrent samme størrelsesorden som de 20 prosent som angis av Rødseth. Ifølge barnevernsanalysen har lavinntektsgruppen under 69 prosent av medianinntekten. Selv om en tar forskjellig bruk av enhet i betraktning, gir vår undersøkelse en høyere grenseverdi enn grensen på 50 prosent som ble antydnet av Andersen mfl. Forslaget om en lavinntektsgrense ved 50 prosent av medianinntekten er hentet fra amerikaneren Fuchs (1965). Det kan være at grensen på 50 prosent passer bedre på samfunn med større inntektsspredning enn Norge.

Tabell 5.9. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ I¹⁾

Antall personer i familien, familietype	Kontrollutvalgets medianinntekt. Kr	Lavinntektsgrenser ("knekk-punkt", spesifikk for hver familiegruppe)		Lavinntektsgruppens andel av kontrollutvalget. Prosent	Lavinntektsgruppens andel av barnevernsutvalget. Prosent
		Kr	I prosent av median		
Alle familier	79 500	55 000	69	23	63
A. Antall personer i familien					
2	28 000	50 000	179	72	87
3	68 700	60 000	87	38	82
4	78 100	50 000	64	15	56
5	85 900	50 000	58	12	42
6	93 800	80 000	85	33	65
7 eller flere	96 500	100 000	104	46	78
B. Familietype					
En-foreldre-familier	35 000	50 000	143	67	80
Ektepar med 1 barn	75 100	60 000	80	29	58
" " 2 "	80 500	50 000	62	13	35
" " 3 "	86 600	50 000	58	12	28
" " 4 eller flere barn	96 500	80 000	83	33	59

1) Alternativ I: Lavinntektsgrensene settes ved "knekkpunktene" på de kurvene som beskriver klientratene etter inntekt for de forskjellige familiegruppene.

Tabell 5.10. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ II¹⁾

Antall personer i familien, familietype	Kontrollutvalgets medianinntekt. Kr	Lavinntektsgrenser ¹⁾		Lavinntektsgruppens andel av barnevernsutvalget. Prosent
		Kr	I prosent av median	
Alle familier	79 500	55 000	69	63
A. Antall personer i familien				
2	28 000	55 000	196	90
3	68 700	55 000	80	78
4	78 100	55 000	70	60
5	85 900	55 000	64	46
6	93 800	55 000	59	40
7 eller flere	96 500	55 000	57	31
B. Familietype				
En-foreldre-familier	35 000	55 000	157	84
Ektepar med 1 barn	75 100	55 000	73	62
" " 2 "	80 500	55 000	68	39
" " 3 "	86 600	55 000	64	32
" " 4 eller flere barn	96 500	55 000	57	32

1) Alternativ II: Fast lavinntektsgrense på kr 55 000. På dette inntektsnivået finner en "knekkpunktet" på den kurven som beskriver klientratene etter inntekt for hele undersøkelsesutvalget.

Tabell 5.11. Beregnede lavinntektsgrenser og lavinntektsgrupper, etter tallet på personer i familien og familietype. Alternativ III¹⁾

Antall personer i familien, familietype	Kontrollutvalgets medianinntekt. Kr	Lavinntektsgrenser ¹⁾		Lavinntektsgrupper	
		Kr	I prosent av median	Antall personer	Andel av barnevernsutvalget. Prosent
Alle familier	79 500	55 000	69	1 417 ²⁾	63
A. Antall personer i familien					
2	28 000	19 300	69	183	52
3	68 700	47 400	69	364	71
4	78 100	53 900	69	481	59
5	85 900	59 300	69	256	50
6	93 800	64 700	69	124	47
7 eller flere	96 500	66 600	69	72	48
B. Familietype					
En-foreldre-familier	35 000	24 200	69	614	46
Ektepar med 1 barn	75 100	51 800	69	70	60
" " 2 "	80 500	55 500	69	148	40
" " 3 "	86 600	59 800	69	123	36
" " 4 eller flere barn	96 500	66 600	69	129	39

1) Alternativ III. Lavinntektsgrense på 69 prosent av medianinntekten for hver familiegruppe.

2) En-person-familier er ikke medregnet.

Ved en splitting av materialet etter tallet på familiemedlemmer blir bildet mer komplisert, (tabell 5.9). Lavinntektsgrensen for familier med to personer er høyere enn medianinntekten, det samme gjelder for familier med mer enn seks personer. For familier med fem personer er knekkpunktet på kurven nesten nede i halvparten av medianen.

Et tilsvarende mønster finner en ved å splitte opp materialet videre i tallet på voksne og barn (figur 5.1, tabell 5.9). To tredeler av familiene med enslige foreldre faller inn under lavinntektsbegrepet. (Også den siste tredelen av disse familiene har høyere klientrater enn gjennomsnittet.) En tredel av familiene med ektepar og ett barn kommer i lavinntektsgruppen. Det samme gjelder ektepar med mer enn tre barn. For ektepar med to eller tre barn kommer bare 12-13 prosent i lavinntektsgruppen etter de anvendte kriterier.

For noen familietyper øker altså klientrisikoen allerede ved middels eller moderat dårlige inntekter. Mens derimot for familier med to foreldre og to-tre barn - som oppfattes som idealfamilien av mange i vårt samfunn (jfr. Fruktbarhetsundersøkelsen 1977, NOS B 197) - øker klientrisikoen først ved virkelige lave inntekter (nær halvparten av medianen).

Tabell 5.9 - 5.11 viser tre forskjellige framgangsmåter for å beregne lavinntektsgrenser for de forskjellige familietypene. Alternativ I er det alternativet som ble behandlet foran: Lavinntektsgrensen er knekkpunktet i klientratekurven for hver enkelt familietype (figur 5.1-5.2). Alternativ II holder fast grense (kr 55 000) for alle familietyper og -størrelser. I alternativ III holdes lavinntektsgrensens andel av medianinntekten for hver enkelt familietype og -størrelse konstant.

Med en generell lavinntektsgrense på kr 55 000 hører 63 prosent av barnevernsklientene og 23 prosent av kontrollutvalget til lavinntektsfamilier. Fordelingen av lavinntektsfamilier på de forskjellige familietypene varierer relativt mye etter hvilket lavinntektsbegrep som blir valgt. For de vanligste familiegruppene - ektepar med ett-tre barn - er imidlertid variasjonen mellom de tre alternativene liten.

Et problem med alternativ I er at for enkelte familietyper og -størrelser kommer knekkpunktet på ganske høyt inntektsnivå. Dette gjelder særlig for en-foreldre-familiene og familier med mer enn seks medlemmer, hvor lavinntektsgruppen omfatter mer enn halvparten av alle familiene. En mulig forklaring på dette kan være at i store familier er økonomiske problemer forholdsvis utbredt fordi tallet på inntektstakere er lite i forhold til tallet på familiemedlemmer, og at eneforeldre ofte er kvinner med arbeidstid og inntekt under gjennomsnittet for befolkningen. Dette kan innebære at til og med inntekter som er ganske vanlige for disse to familietypene, kan oppleves som problematiske av mange.

Alternativ II gir et grovt mål på lavinntekt, fordi alternativet holder en fast inntektsgrense uavhengig av familiestørrelsen. Dette gir relativt sett flere små enn store familier med lavinntekt.

Alternativ III kan komme til å ta med for få familier i lavinntektsgruppen blant de gruppene hvor økonomiske problemer er mest utbredt - familier med enslige forsørgere og familier med mange barn.

Vi antar at alternativene I A og III A gir de beste målene på lavinntekt. Hvis en ser bort fra en-person-familiene (som i denne sammenhengen utgjør en svært spesiell gruppe), tilhører noe over 1 600 klienter lavinntektsfamilier etter alternativ I A. Det vil si at 65 prosent av klientene kommer fra familier med lavinntekt. Tilsvarende tall etter alternativ III A er 1 400 klienter (57 prosent) med lavinntekt.

Det går tydelig fram av det som er skrevet i dette avsnittet at det er mange usikkerhetsmomenter ved denne måten å bestemme en lavinntektsgrense på. Skattestatistikkens inntektsbegrep er ufullkomment og knekkpunktene på inntektskurvene lar seg ikke bestemme helt nøyaktig. Vi ser det imidlertid slik at det er av interesse å knytte dataene om knekkpunktene på inntektskurvene til lavinntektsbegrepet, og vi har derfor valgt å presentere dataene med de forbehold som her er gitt.

Dataene om lavinntekt kan også sammenliknes med sosialstatistikken, som gir en oversikt over sosialkontorenes vurderinger av årsakene til at nemnda grep inn overfor klienten og dens familie. I sosialstatistikken for 1978 går det fram at 22 prosent av barnevernsklientene hadde familier med så lav inntekt at dette representerer et problem ifølge sosialkontorenes vurdering. Dessuten ble det oppgitt at 4 prosent hadde økonomiske problemer i forbindelse med manglende forsørger. 8 prosent hadde andre økonomiske problemer, noe som stort sett betyr manglende evne til økonomisk planlegging og disponering.

Statistikken gir adgang til å markere flere problemer for hver klient. Dette innebærer at sosialkontorene rapporterte om økonomiske problemer for omtrent 30 prosent av klientene.

Skattestatistikken (inntektsdata i alt vesentlig innhentet fra skatteetaten) kan ikke gi noe bilde av klientenes økonomiske problemer. Men brukt med varsomhet kan disse dataene angi omfanget av noe vi kan kalle "lavinnteksproblem" blant klientene.

Vi antar da at lavinnteksproblem er et snevrere begrep enn "økonomisk problem". Alle innteksgrupper kan ha økonomiske problemer, men lavinnteksproblemer oppstår først under en gitt inntektsgrense. Det bør vel understrekes at det ikke settes noen nødvendig sammenheng mellom lavinntekt og lavinnteksproblem. Det er klart at enkelte familier kan klare seg med svært lave inntekter uten å få alvorlige økonomiske problemer. Men hvis problemene først dukker opp slik at de sosiale myndigheter griper inn med støtte- eller tvangstiltak, og hvis familien samtidig har inntekt under en viss grense, da vil det være rimelig å anta at økonomien er en viktig problemskapende faktor.

De forskjellige måtene å måle lavinnteksproblemer på gir altså svært forskjellige resultater. Dette kan bero på det lavinnteksbegrepet som er brukt i dette kapitlet. Eller det kan være at sosialkontorene bare merker av de viktigste og mest iøynefallende problemer hos sine klienter, slik at statistikken gir en underrapportering av klientenes problemer.

For en videre utarbeiding av lavinnteksbegrepet på grunnlag av data om barnevernsklienter kunne det vært av interesse å studere inntekten til de familiene som sosialkontorene rapporterer har lav inntekt. Hva slags lavinnteksbegrep har sosialkontorene? Er det geografiske variasjoner når det gjelder sosialkontorenes definisjon av hva som er lav inntekt?

Det kunne også vært aktuelt å sette andre lavinntektsgrenser enn 69 prosent av medianinntekten. Det kan i den sammenhengen nevnes at for de vanligste familietyperne - ektepar med to-tre barn - ligger lavinntektsgrensen etter alternativ I (jfr. figur 5.1) på omtrent 60 prosent av medianen.

For øvrig ville data om sosialhjelpklienter vært et viktig tilskudd til studiet av lavinntekt. Hjelp etter § 3 i lov om sosial omsorg dreier seg vesentlig om økonomisk stønad, og økonomiske problemer er den viktigste årsaken til at hjelp ytes etter § 3. (§ 3 er den delen av sosialhjelpen som registreres av Statistisk Sentralbyrå.) Økonomiske problemer og økonomisk stønad har en langt mer beskjeden plass i barnevernet enn i andre deler av det sosiale arbeidet.

Dette kapitlet ble innledet med et spørsmål. Svaret må bli at til tross for atskillig usikkerhet knyttet til begrepet "lavinntekt", gir dataene antydning om at lav inntekt er et mye viktigere problem for klientfamiliene enn det data fra den løpende statistikken viser.

5.2.3. Materielle kår og sosial status

Det er tydelig sammenheng mellom inntekt og klientstatus. Hvordan bør denne sammenhengen tolkes? Vi vil legge vekt på to typer av tolkninger. Enten er det høye klientrater i familier som har lav inntekt i absolutt forstand. Eller en finner de høye ratene blant familier som har lave inntekter i forhold til det kommunale gjennomsnittet. Disse to tolkningene kan til en viss grad - men ikke helt - knyttes til diskusjonen om det er materielle kår eller sosial status som er utslagsgivende for personers velferd. Dette vil bli diskutert seinere i dette kapitlet.

Som mål på relativ inntekt brukes "familieinntekt pr. familiemedlem i prosent av den kommunale gjennomsnittsinntekten". Kommunal gjennomsnittsinntekt er summen av de personlige inntektene i kommunen fordelt på innbyggertallet. Dette inntektsbegrepet sammenliknes med et annet - "familieinntekt pr. familiemedlem" - som i denne sammenhengen kalles "absolutt inntekt". Det framgår av tabellene 5.12 og 5.13 at klientratene ikke endrer seg vesentlig om en bruker det absolutte eller relative mål på inntekt.

Tabell 5.12. Klientandel etter inntekt pr. familiemedlem

Familieinntekt pr. familiemedlem. Kr	Barne- verns- klienter	Kontroll- gruppe	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Under 15 000	1 770	827	5,4
15 000 - 19 999	409	686	1,5
20 000 - 29 999	346	828	1,0
30 000 og over	143	427	0,8

Tabell 5.13. Klientandel etter relativ inntekt¹⁾

Relativ inntekt. Prosent	Barne- verns- klienter	Kontroll- gruppe	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Under 50	1 868	806	5,8
50 - 69	402	728	1,4
70 - 99	272	749	0,9
Over 100	126	485	0,6

1) Relativ inntekt er familieinntekt pr. familiemedlem i prosent av gjennomsnittsinntekten i kommunen.

Tabell 5.14. Klientandel etter familiens inntekt pr. familiemedlem og relativ inntekt.¹⁾ Promille

Familieinntekt pr. familie- medlem. Kr	Relativ inntekt. Prosent				
	I alt	Under 50	50-69	70-99	100 og over
I alt	2,4	5,8	1,4	0,9	0,6
Under 15 000	5,4	6,8	1,1
15 000 - 19 999	1,4	2,9	1,4	0,8	..
20 000 - 29 999	1,0	2,2	1,6	0,9	0,5
30 000 og over	0,8	1,0	0,7

1) Se note til tabell 5.13.

Men ved kryssgruppering blir resultatene mer nyansert (tabell 5.14). Ifølge tabell 5.14 går det et skille ved en inntekt på halve gjennomsnittsinntekten i kommunen. For de som har inntekt under halve gjennomsnittsinntekten opprettholdes tendensen fra tabell 5.12, nemlig at de laveste inntektene gir de klart høyeste klientratene.

Men for familier med inntekt over halvparten av det kommunale gjennomsnittet synes ikke familieinntekt pr. familiemedlem å ha den forventede effekt. Tvert imot, det er en svak tendens i retning av lavest rater for familier med de laveste inntektene.

Tabellen indikerer altså at det absolutte inntektsmålet bare har betydning for dem med svært lav relativ inntekt. For familier med inntekt over halvparten av det kommunale gjennomsnittet har den relative inntekten en viss betydning, mens den absolutte inntekten ikke synes å ha noen effekt i den forventede retningen i det hele tatt.

Dette må imidlertid tas som et foreløpig utsagn om forholdet mellom absolutt og relativ inntekt. Foran ble det vist at familieinntekten varierer med familiens størrelse. Det betyr at dette

kapitlets to inntektsmål, som bygger på familieinntekt pr. familiemedlem, er forholdsvis grove. Med de kjennemerker som her er brukt vil de store familiene komme ut med lav inntekt. Det er f.eks. få familier med to foreldre og fire barn som har dobbelt så stor inntekt som en gjennomsnittlig tre-persons-familie.

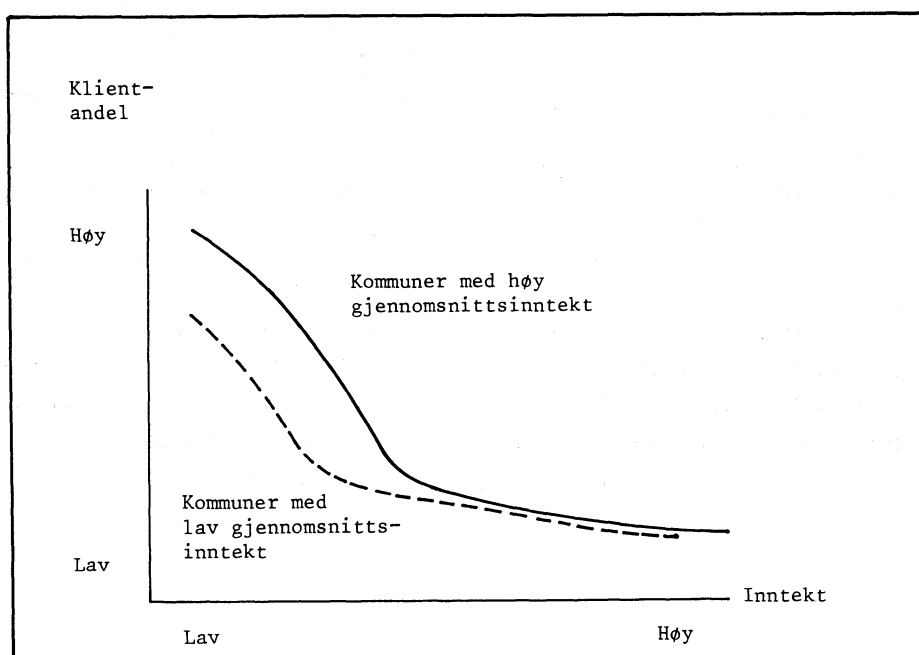
Vi vurderte å beregne familienes samlede forbruksbehov ved ikke å la hver person telle like mye, men gi dem forskjellige vekter etter deres antatte forbruksbehov. Det var imidlertid noe usikkert hvilke vekter som burde brukes for å angi de enkelte familiemedlemmenes forbruksbehov. Dessuten er et inntektsmål med beregnede forbruksenheter basert på vekting av personer mer tidkrevende å utarbeide, enn et mål hvor personene ikke vektet men teller likt. Det ble derfor ikke beregnet slike forbruksenheter.

Under rapportskrivningen er imidlertid data fra Levekårsundersøkelsen 1980 blitt publisert (NOS B 320). I denne siste levekårsundersøkelsen brukes en beregning av tallet på forbruksenheter som er hentet fra OECD. Hvis denne beregningsmåten for tallet på forbruksenheter (første voksne får vekt 1,0, andre voksne får vekt 0,7 og barn under 16 år får vekt 0,5) viser seg å være forholdsvis realistisk, vil det være en interessant oppgave å studere klientfamilienes inntekter pr. forbruksenhet, basert på at familiemedlemmene tillegges ulike vekter.

Vi har prøvd å belyse spørsmålet om klientfamilienes relative inntekt fra en litt annen synsvinkel. Vi har skilt mellom personer som bor i kommuner med høy gjennomsnittsinntekt og kommuner med lav gjennomsnittsinntekt. Vi har videre antatt at dersom avstanden til lokalsamfunnets gjennomsnittlige økonomiske og materielle nivå spiller en rolle, og dersom en kommune gir en rimelig avgrensning av et lokalsamfunn, så skulle det medføre større problemer å ha en inntekt på f.eks. kr 50 000 i en kommune med høye gjennomsnittsinntekter enn i en kommune med lave gjennomsnittsinntekter. Med andre ord: Hvis den relative inntekten er avgjørende for om et barn blir barneverns-klient, skulle "krisepunktet" på inntektsskalaen hvor klienttallene begynner å stige, inntreffe på et høyere inntektstrinn i høyinntekts-kommuner enn i lavinntekts-kommunene. Hvis høyinntekts- og lavinntekts-kommunene er forholdsvis like bortsett fra at gjennomsnittsinntekten er forskjellig, skulle også klientfordelingen etter familieinntekt avtegne forholdsvis like kurver på et diagram for de to kommunetypene, bortsett fra det forholdet som ble nevnt, at knekkpunktet inntreffer på et høyere inntektstrinn i høyinntekts-kommunene.

Hvis de forutsetningene holder, skulle kurvene for klientandel etter familieinntekt for de to kommunetypene kunne tegnes slik:

Figur 5.3. Forventet sammenheng mellom klientandel og familieinntekt i kommuner med høy og lav gjennomsnittsinntekt



Den virkelige fordeling av klientene, slik den kommer til uttrykk i figur 5.4, har relativt god tilpasning til den antatte fordelingen (figur 5.3). Familier med to foreldre og bosatt i kommuner med høy gjennomsnittsinntekt har høyere klientandeler enn tilsvarende familier fra lavinntekts-kommuner. Det samme gjelder en-foreldre-familier med inntekter under kr 50 000.

Hvordan er det så med "krisepunktet" i kommuner med høy og lav inntekt? Er det slik at klientratene brått stiger på et høyere inntektsnivå i høyinntekts-kommuner enn i lavinntekts-kommuner? Og er forholdet mellom gjennomsnittsinntekten (medianinntekten) og denne lavinntektsgrensen et fast forhold, slik at lavinntektsgrensen i form av et slikt krisepunkt utgjør en fast prosentandel av medianinntekten uansett hvordan inntektsnivået i kommunen er for øvrig?

Tabell 5.15 viser medianinntekten og knekkpunktet på klientkurven for tre grupper av barn i familier med to foreldre.

Tabell 5.15. Medianinntekt og lavinntektsgrense i familier med to foreldre, etter bostedskommunens gjennomsnittsinntekt

Gjennomsnittsinntekt	Kontroll- utvalgets median- inntekt. Kr	Lavinntektsgrense ("knekkpunkt")	
		Kr	I pro- sent av median
Alle familier med to foreldre	86 870	54 000	62
Høy gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen	95 470	57 000	60
Lav gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen	77 280	52 000	67

Tabellen må tolkes med det generelle forbehold at knekkpunktene ikke lar seg bestemme helt nøyaktig. Men tabellen antyder at avstanden mellom knekkpunktene (målt etter deres plassering på x-aksen) er mindre enn avstanden mellom medianinntektene for de tre gruppene som tabellen omfatter.

Et krisepunkt kan også defineres som det punkt hvor ratene overstiger en viss verdi.

Tabell 5.16 viser forholdet mellom medianinntekt og krisepunkt for de samme tre gruppene, dersom det kritiske feltet settes til 2 promille eller mer. (En ser her bort fra de høye ratene ved familieinntekt omkring kr 75 000.)

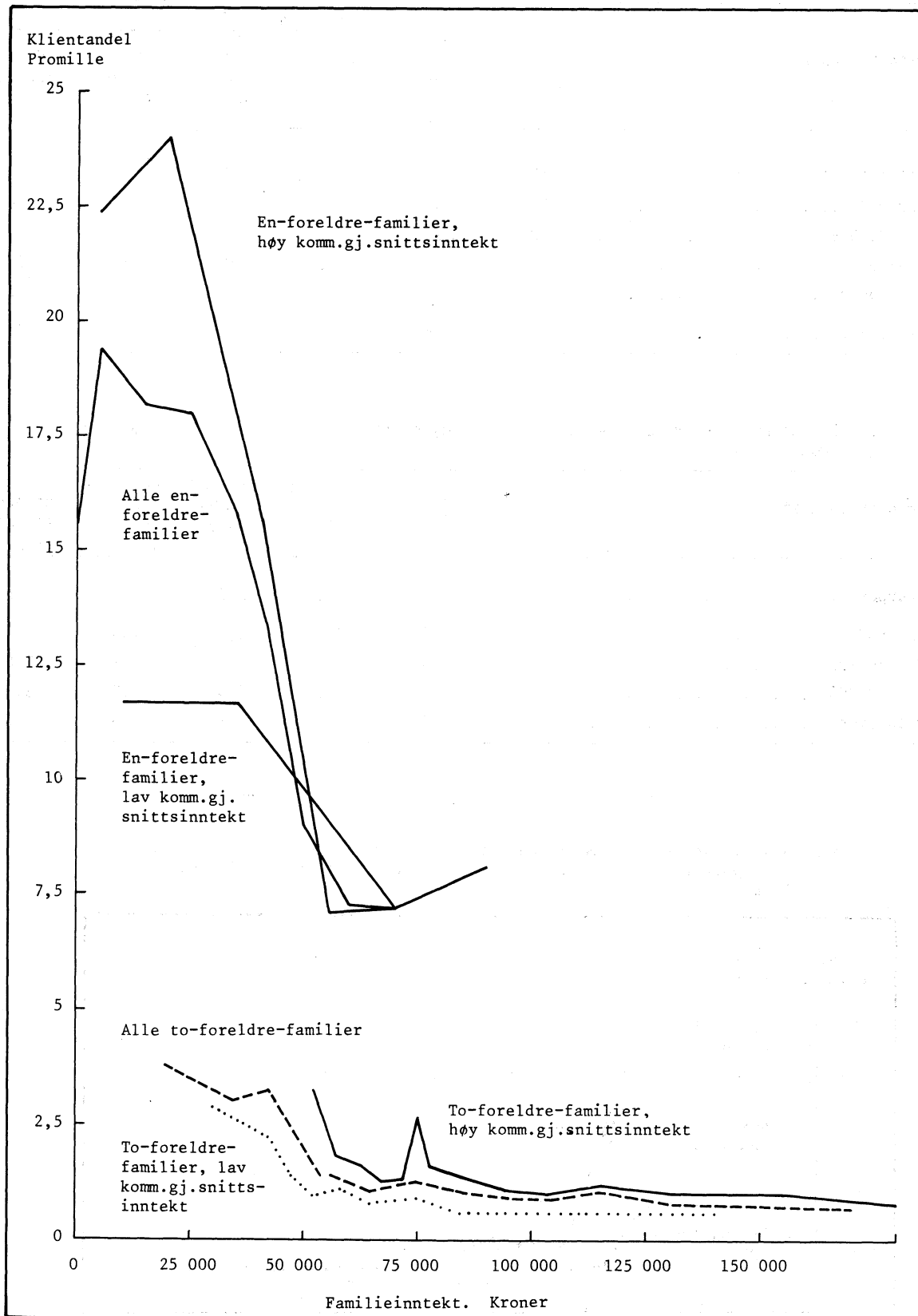
Tabell 5.16 gir god tilpasning til antakelsen om at det er et fast forhold mellom en kritisk inntektsgrense og gjennomsnittsinntekten (medianinntekten) i kommunen.

Tabell 5.16. Medianinntekt og "krisepunkt" i familier med to foreldre, etter bostedskommunens gjennomsnittsinntekt

Gjennomsnittsinntekt. Kr	Kontroll- utvalgets median- inntekt. Kr	Krisepunkt (klientandel over 2 promille)	
		Kr	I pro- sent av median
Alle familier med to foreldre	86 879	50 000	58
Høy gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen	95 470	57 000	60
Lav gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen	77 280	44 000	57

Et problem med tolkningen av figur 5.4 og tabell 5.15 og 5.16 er det nære forholdet mellom tettstedsstørrelse og gjennomsnittlig inntektsnivå (tabell 5.17) og disse to variablenes likeartede effekt på den avhengige variabelen (tabell 5.18). Det er en klar sammenheng mellom tettstedsstørrelse og andel barneverns klienter (se neste kapittel). Spørsmålet er da om de høye klientratene i kommuner med høy gjennomsnittsinntekt egentlig skyldes urbaniseringsgraden i disse kommunene.

Figur 5.4. Klientandel etter familieinntekt i ulike grupper for foreldreforhold og bostedskommunens gjennomsnittsinntekt



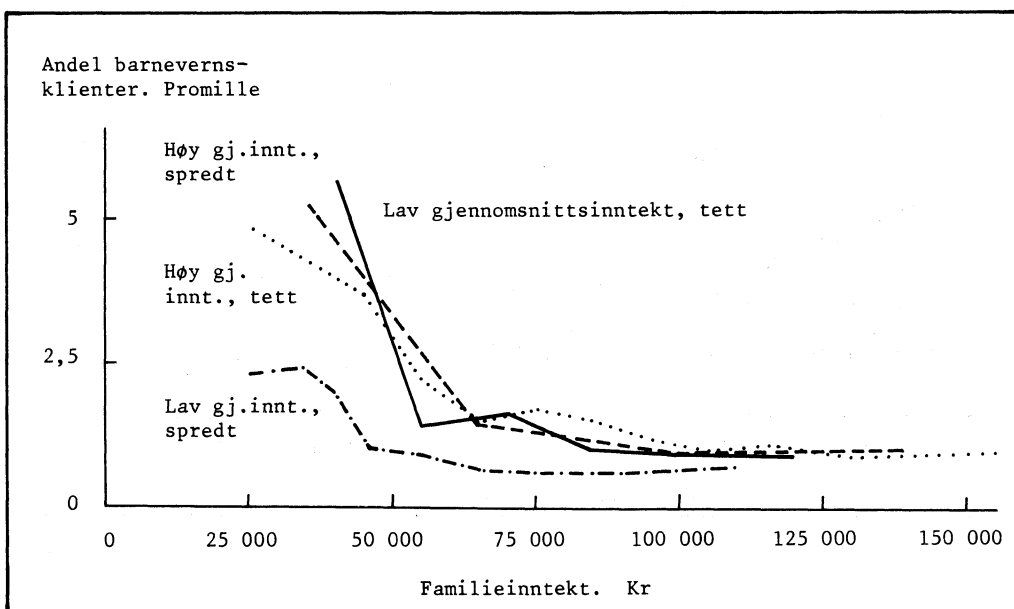
Tabell 5.17. Kommuner etter antall innbyggere i største tettsted (tettstedsstørrelse) og gjennomsnittsinntekt. Prosent

Gjennomsnittsinntekt. Kr	Alle grupper	Tettstedsstørrelse				
		Intet tett- sted i kom- munen	Under 1 000 innb.	1 000- 2 999 innb.	3 000- 19 999 innb.	20 000- 650 000 innb.
I alt	100	100	100	100	100	100
Under 20 000	18	45	32	7	1	0
20 000 - 22 999	32	24	44	48	13	0
23 000 - 25 999	26	21	18	28	42	24
26 000 og over	22	9	4	15	43	75
Kommuner i alt	454	66	138	114	95	41

Tabell 5.18. Klientandel etter tettstedsstørrelse og gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen. Promille

Gjennomsnittsinntekt. Kr	Alle grupper	Tettstedsstørrelse			
		0- 1 999 innb.	2 000- 7 999 innb.	8 000- 49 999 innb.	50 000- 650 000 innb.
Alle grupper	2,4	1,3	2,0	2,7	3,5
Under 23 500	1,4	1,1	2,0	1,4	.
23 500 - 26 999	2,3	1,7	1,8	3,7	2,5
27 000 - 29 999	2,8	..	2,4	2,3	3,3
30 000 og over	3,4	..	2,8	2,9	3,7

Figur 5.5. Klientandel etter familieinntekt blant barn som bor hos to foreldre, i grupper for tettstedsstørrelse og gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen



Vi har inndelt én gruppe av barn (de som bor sammen med to foreldre) i fire undergrupper etter tettstedsstørrelse og gjennomsnittsinntekt i bostedskommunen. For disse fire undergruppene har vi studert klientratene etter familieinntekt (figur 5.5). Dette gir informasjon om hvordan det gjennomsnittlige inntektsnivået virker inn på klientratene, samtidig som en til en viss grad kan se bort fra at urbaniseringsgraden også virker inn på dette forholdet.

For de spredtbygde kommunene er raten blant kommuner med høy gjennomsnittsinntekt klart høyere enn blant kommuner med lav gjennomsnittsinntekt. (Her må det imidlertid presiseres at spredtbygd kommune i denne sammenhengen er en kommune med mindre enn 8 000 innbyggere i største tettsted, og det skjules atskillig variasjon bak en såpass vidtfavnende kategori.)

I de tettbygde kommunene er det ikke særlig stor forskjell på ratene etter kommunens gjennomsnittsinntekt. Det kan synes som om kommuner med lave gjennomsnittsinntekter får høyere rater for de fattigste, at "knekkpunktet" inntreffer mer markert og på et lavere inntektsnivå for disse kommunene, og at de har lavere rater for familier med inntekt mellom kr 70 000 og kr 100 000. Men dette er usikkert, og det dreier seg i alle fall om små forskjeller.

Hovedkonklusjonen på dette underkapitlet blir at klientrisikoen øker mer tydelig når den relative inntekten synker enn når den absolutte inntekten synker.

Betyr dette dermed at i dagens norske velferdssamfunn er den sosiale status mer utslagsgivende enn de materielle kår for om en person skal bli avhengig av offentlige støttetiltak?

Dataene gir ikke noe klart svar på det spørsmålet. Lave inntekter i forhold til et gjennomsnitt i kommunen eller i lokalsamfunnet kan avspeile to forskjellige problemer. Det ene problemet er knyttet til lav sosial status: Personer med lave inntekter får færre ressurser enn dem de sammenlikner seg med.

Det andre problemet er knyttet til levekostnader. Vi kan ta et eksempel fra Oslo for å illustrere dette. De gjennomsnittlige inntektene i Oslo er høye. Samtidig er mange utgiftsposter, f.eks. til bolig, høye i Oslo. En familie med kr 16 000 pr. familiemedlem har etter våre data ikke særlig lave inntekter på landsmålestokk. Men i forhold til gjennomsnittet i Oslo er denne inntekten lav og klientrisikoen forholdsvis høy. Spørsmålet er om klientrisikoen for denne familien er høy, fordi familiens inntekt ligger så langt under gjennomsnittet i Oslo eller fordi levekostnadene i Oslo er relativt høye.

Siden vi ikke har data om levekostnadene i de forskjellige kommunene kan ikke dette spørsmålet besvares med de foreliggende data.

5.3. Tettstedsstørrelse

Barnevernsstatistikken viser at fylker med tett bosetting gjennomgående har høyere klientrater enn fylker med spredt bosetting. F.eks. var raten i Oslo i 1981 fire ganger høyere enn i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

Tabell 5.19 viser tilsvarende forskjeller mellom kommuner med store tettsteder og kommuner med små tettsteder. Kommuner med største tettsted over 50 000 innbyggere har nesten tre ganger så høye klientrater som kommuner med største tettsted under 2 000 innbyggere.

Tabell 5.19. Klientandel etter tettstedsstørrelse og foreldreforhold. Promille

Foreldre- forhold	Alle grupper	Tettstedsstørrelse			
		0- 1 999 innb.	2 000- 7 999 innb.	8 000- 49 999 innb.	50 000 innb. og over
Alle grupper	2,4	1,3	2,0	2,7	3,5
En-foreldre-familier	13,1	5,1	14,2	12,8	17,2
To-foreldre-familier	1,2	0,8	1,0	1,4	1,5

Men det har ikke vært tilgjengelige data som har belyst nøyere hva denne forskjellen består i. Er det bymiljøet i seg selv som er belastende? Eller er det utenforliggende eller bakenforliggende faktorer som varierer både med urbaniseringsgrad og klientrate og "styrer" sammenhengen mellom de to variablene? Hvis det er grunn til å tro at bymiljøet virker belastende, hva er det så ved bymiljøet som er så ille?

Vi vil se på relasjonen mellom urbaniseringsgrad og klientrate i forhold til fire typer av faktorer.

For det første bør sammenhengen mellom urbaniseringsgrad og klientrater kontrolleres i forhold til andre faktorer som har stor innflytelse på det å bli barneverns klient, særlig foreldreforhold.

Det neste som må drøftes er om klientandel virkelig er mål på sosiale problemer. En nærliggende antakelse når det gjelder byens høye klientrater, er at de har bedre økonomi enn de små landkommunene og derfor kan bygge ut sosialadministrasjonen til å ta imot flere klienter. En naturlig oppgave er derfor å undersøke om de høye klientandelene i byene opprettholdes når en kontrollerer for kommunal økonomi.

Derneft må årsaks-virknings-forholdet drøftes. Er bosted i urbaniserte strøk årsak til sosiale problemer eller en virkning av dette? Flytter folk med problemer til byene ("seleksjonsmodellen"), eller er livet i byene problemskapende ("stressmodellen")? En antar at begge faktorer virker (Dalgard 1980). Det antas altså å være påvirkning begge veier mellom urbaniseringsgrad og sosiale problemer. En nærmere analyse av dette forholdet kan gjøres ved en longitudinell undersøkelse som gir tidsrekkefølgen mellom urbaniseringsgrad og klientandel. Ved en slik undersøkelse burde også tidsrommet mellom en eventuell flytting og inntak i barnevernet registreres, da latente problemer vanligvis virker i en viss periode før de manifesteres i kontakt med de sosiale myndighetene og i vernetiltak.

Det siste problemet som blir tatt opp i denne forbindelse er at urbaniseringsgrad kan være indikator på flere levekårskomponenter (f.eks. faktorer både ved det fysiske og det sosiale miljø), og at det også derfor kan bli vanskelig å si hva sambandet mellom urbaniseringsgrad og klientproduksjon består i.

I tillegg til disse fire grupper av variabler bør den gruppe av kontrollvariabler som antakeligvis er aller vanligst, også nevnes: alminnelig demografiske bakgrunnsvariabler, som f.eks. alder, kjønn og landsdel. Vi har ikke studert barneverns klientenes fordeling på kommunen etter tettstedsstørrelse, og samtidig kontrollert for alders- og kjønnsvariasjoner. Det er forholdsvis små utslag på klientratene etter kjønns- og aldersgruppe. Og de forskjellige kommunetyper har i stor grad samme fordeling på kjønns- og aldersgrupper under 18 år (NOS B 22, Folkemengden etter alder og ekteskapielig status). Det har derfor vært vurdert som en mindre viktig oppgave å kontrollere for disse demografiske bakgrunnskjenne-tegnene i denne sammenheng.

Tabell 5.20. Barn og ungdom 0-17 år bosatt i kommuner med ulik tettstedsstørrelse, etter foreldreforhold. Prosent

Tettstedsstørrelse	I alt	Foreldreforhold			Tallet på personer
		Bor ikke hos foreldre	Bor hos en av foreldrene	Bor hos to foreldre	
Alle grupper	100	1	9	90	2 768
0 - 1 999 innbyggere	100	1	7	92	662
2 000 - 7 999 "	100	1	7	92	703
8 000 - 49 999 "	100	1	11	88	645
50 000 innbyggere og over	100	1	12	87	758

Ifølge Byråets familiestatistikk er andelen familier med mer enn tre barn minst i særlig sentrale tjenesteytings- og industrikommuner (NOS B 167, Familiestatistikk 1980). Disse kommunene omfatter de største byene og deres omegnskommuner. Tallet på familier med mange barn er lavt i disse kommunene både i forhold til tallet på barnefamilier og i forhold til tallet på familier totalt.

Ifølge vårt materiale er inntektene i tettbygde kommuner høyere enn i de spredtbygde. Dette svarer til data f.eks. fra den første norske levekårsundersøkelsen (Rødseth 1977).

Det er således ikke grunnlag for å anta at de to kjennetegnene "antall barn" og "familieinntekt" vil redusere den direkte sammenhengen mellom urbanisering og klientratene, snarere tvertimot.

5.3.1. Tettstedsstørrelse og foreldreforhold

Det har vært av stor interesse å kontrollere relasjonen urbanisering/klientrate mot foreldreforhold, siden foreldreforholdet virker så klart inn på klientandelen. Spørsmålet er om klientratene er høyere i byene fordi det er så mange en-foreldre-familier i byene. Ifølge tabell 5.19 er klientraten i de mest spredtbygde kommunene (under 2 000 innbyggere i tettstedet) 1,3 promille, og i de mest tettbygde (over 50 000 innbyggere i tettstedet) 3,5 promille. I en-foreldre-familiene varierer raten fra 5,1 til 17,2 promille. For barn med to foreldre hjemme er den tilsvarende variasjonen fra 0,8 til 1,5. Tettbygde kommuner har altså de høyeste ratene, også når en kontrollerer for familietype. Forskjellen mellom tett- og spredtbygde kommuner er ikke så stor i to-foreldre-familiene. I en-foreldre-familiene er derimot forskjellen mellom kommunetyperne større enn det som gjelder generelt (det vil si når en ikke kontrollerer for foreldreforhold). Dette tyder på at situasjonen for en-foreldre-familier er vanskeligere i tettbygde enn i spredtbygde strøk. Vårt kontrollutvalg viser en overvekt av en-foreldre-familier i tettbygde kommuner (tabell 5.20). Men denne overvekten er altså ikke så stor at den kan forklare de høye klientratene i byene.

5.3.2. Tettstedsstørrelse og landsdel

Tabell 5.21 viser at Øst- og Sørlandet har noe høyere rater enn Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. Regionen som består av Oslo, Akershus og Østfold har høyest klientrater.

Et interessant spørsmål er om Østlandet har høye klientrater fordi landsdelen er mer urbanisert enn andre landsdeler, eller om det er andre forhold som påvirker ratene. Tabellen gir et bilde av klientratene i landsdelen etter bostedskommunens urbaniseringsgrad. Den viser at forskjellen mellom Øst- og Sørlandet på den ene side og Vestlandet og Trøndelag på den annen side opprettholdes ved bolig i tettsted under 50 000 innbyggere, mens Nord-Norge kommer i en mellomstilling mellom de andre landsdelene.

For de største tettstedene opprettholdes ikke denne forskjellen mellom regionene. Det synes som om størrelsen på tettstedet er av mer avgjørende betydning. Oslo, Bergen og Trondheim har de høyeste ratene. Fredrikstad og Drammen har de laveste ratene av disse byområdene, mens Kristiansand og Stavanger kommer i en mellomstilling.

Tabell 5.21. Klientandel etter tettstedsstørrelse og region. Promille

Region	Alle grupper	Tettstedsstørrelse			
		0-1 999 innb.	2 000-7 999 innb.	8 000-49 999 innb.	50 000-650 000 innb.
Alle grupper	2,4	1,3	2,0	2,7	3,5
Østfold, Akershus og Oslo	3,2	1,1	2,5	3,1	3,7
Hedmark og Oppland	2,8	2,1	1,8	4,7	.
Buskerud, Vestfold og Telemark	2,4	1,6	2,3	2,8	2,4
Agder	2,5	1,6	2,1	3,7	3,0
Vestlandet	2,0	0,9	1,7	1,9	3,4
Trøndelag	2,0	0,8	1,5	1,4	3,7
Nord-Norge	2,0	1,3	2,1	2,3	.

I kapittel 3 er det blitt nevnt at det finnes kulturelle, næringsmessige og andre forskjeller mellom Øst- og Vestlandet som kan ha betydning for dannelsen av sosiale problemer og barneverns klienter. Ifølge Rokkan var det tradisjonelt mindre økonomiske klasseforskjeller på Vestlandet enn på Østlandet. Samtidig hevdes det at Vestlandet preges av en "motkultur" med frikirkelig virksomhet, avholdssak og nasjonale verdier slik som målsaken.

På ett punkt avviker dataene fra Rokkans modell, nemlig når det gjelder ratene for de to Agderfylkene. I tradisjonell kulturell, sosial og politisk forstand skulle Sørlandet ha de samme trekk som Vestlandet, mens klientratene viser en tendens som likner på Østlandsfylkene.

Det er ikke mulig på grunnlag av tabell 5.21 å vurdere på hvilken måte økonomiske, politiske, sosiale, kulturelle eller historiske særkjennetegn ved Vestlandet kan knyttes sammen med landsdelens lave klientrater. Det kan bare fastslås at landsdelen har lave rater.

Det er heller ikke mulig å vurdere om de lave ratene på Vestlandet og i Trøndelag skyldes færre sosiale problemer blant folk i disse områdene, eller om de problemene som oppstår blir taklet på en slik måte at de offentlige myndigheter får mindre berøring med problemene.

5.3.3. Klientandeler og sosialkontorenes kapasitet

For å belyse dette spørsmålet vil vi først undersøke om byenes høye klientrater kommer av høye inntekter, og dernest om det har sammenheng med mange ansatte ved sosialkontorene.

Aller først kan det være grunn til å se om det første premisset virkelig stemmer. Er det slik at kommunenes inntekter pr. innbygger er høyere i tettbygde enn i spredtbygde kommuner? Ifølge data på kommunalt nivå holder ikke denne forutsetningen (tabell 5.22). De spredtbygde kommunene har gjennomgående høye inntekter og de tettbygde kommunene har forholdsvis lave inntekter.

Når en studerer det samme forholdet på individnivå blir imidlertid bildet stikk motsatt. En overvekt av personene i vårt kontrollutvalg som bodde spredtbygd, bodde i kommuner med lave inntekter. På den annen side bodde majoriteten av personene fra tettbygde kommuner (over 50 000 innbyggere i største tettsted - se definisjon i kap. 2) i kommuner med høye inntekter (tabell 5.23).

Grunnen til at bildet blir så forskjellig på kommunalt nivå og individnivå er at de mange små kommunene veier tungt på kommunenivå, men de har nesten ikke personer med i individutvalgene. Tilsvarende har Oslo flere hundre personer med i utvalgene, men teller bare som én på kommunenivået. Oslo har høye inntekter. Dette slår ikke ut på kommunetabellen, men det slår ut på individnivået.

Tabell 5.22. Kommuner i ulike grupper for tettstedsstørrelse, etter kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent

Kommunal inntekt pr. innbygger. Kr	Tettstedsstørrelse					
	Alle kommuner	0-199 innb.	200-999 innb.	1 000-2 999 innb.	3 000-19 999 innb.	20 000 innb. og over
I alt	100	100	100	100	100	100
3 000 - 4 299	33	9	23	47	47	34
4 300 - 4 899	35	23	33	34	40	49
4 900 - 10 000	32	68	44	19	13	17
Kommuner i alt	454	66	138	114	95	41

På grunnlag av disse tabellene kan det sies at forholdet mellom tettstedsstørrelse og kommunale inntekter ikke er rettlinjet. De mest spredtbygde og mest tettbygde kommunene har høye inntekter. De er lave inntekter i kommuner med mellom 1 000 og 20 000 innbyggere i største tettsted.

Tabell 5.23. Barn og ungdom 0-17 år bosatt i kommuner med ulik tettstedsstørrelse, etter kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent

Kommunal inntekt pr. innbygger Kr	Tettstedsstørrelse					Oslo
	Alle grupper	0-1 999 innb.	2 000-7 999 innb.	8 000-49 999 innb.	Over 50 000 innb. (unntatt Oslo)	
I alt	100	100	100	100	100	100
3 000 - 4 299	31	42	47	34	6	.
4 300 - 4 799	36	30	35	58	33	.
4 800 og mer	33	28	18	8	61	100
Personer i alt	2 768	662	703	645	547	211

Hvordan virker variabelen "kommunal inntekt pr. innbygger" på klientratene i de forskjellige tettstedstypene? Tabell 5.24 viser at tettbygde kommuner har høyest klientrater både blant kommuner med lave inntekter og blant kommuner med høye inntekter.

Data på individnivå (tabell 5.25) viser den samme tendensen. Det er flere klienter blant dem som bor i tettbygde kommuner enn blant dem som bor spredtbygde, og dette gjelder enten utvalgspersonene bor i kommuner med lave, middels eller høye inntekter. I spredtbygde kommuner (under 8 000 innbyggere i største tettsted) øker ikke klientraten med økte kommunale inntekter, snarere tvert imot.

Tabell 5.24. Kommuner etter klientandel i grupper for tettstedsstørrelse/kommunal inntekt pr. innbygger. Prosent

Tettstedsstørrelse/kommunal inntekt pr. innbygger	I alt	Klientandel		Tallet på kommuner
		Under 1 prosent	1 prosent og høyere	
Alle kommuner	100	49	51	454
Største tettsted under 1 500 innbyggere	100	64	36	244
Største tettsted på 1 500 innbyggere og over	100	31	69	210
Kommuner med inntekter under kr 4 500 pr. innbygger	100	45	55	216
Største tettsted under 1 500 innbyggere	100	58	42	89
Største tettsted på 1 500 innbyggere og over	100	35	65	127
Kommuner med inntekter på kr 4 500 pr. innbygger og over	100	53	47	238
Største tettsted under 1 500 innbyggere	100	67	33	155
Største tettsted på 1 500 innbyggere og over	100	25	75	83

Tabell 5.25. Klientandel etter tettstedsstørrelse og kommunal inntekt pr. innbygger. Promille

Kommunal inntekt pr. innbygger. Kr	Tettstedsstørrelse				
	Alle grupper	0-1 999 innb.	2 000-7 999 innb.	8 000-49 999 innb.	50 000 innb. og over
Alle grupper	2,4	1,3	2,0	2,7	3,5
3 000 - 4 299	2,2	1,5	1,9	3,4	3,5
4 300 - 4 799	2,1	0,9	2,4	2,1	3,1
4 800 og mer	3,0	1,3	1,8	4,5	3,7

Konklusjonen er at overrepresentasjonen av barnevernsklienter i tettbygde kommuner neppe kan forklares med at disse kommunene har så høye inntekter at de kan bygge ut en stor sosialadministrasjon til å ta imot mange klienter. Hvis dette er tilfelle må det bero på svakheter i datagrunnlaget.

Nå kan naturligvis kommunene bygge ut en stor sosialadministrasjon selv om de ikke hadde høyere inntekter på undersøkelsestidspunktet. De kan f.eks. ha bygd opp et stort administrasjonsapparat i en tidligere velstandsperiode. En etablert organisasjon bygges ikke så ofte ned, selv om økonomiske forutsetninger endrer seg. Dagens offentlige organer kan derfor være et resultat av gårdsdagens økonomiske situasjon.

Det er videre grunn til å tro at byenes inntekter var relativt sett høyere i 1960-årene enn i 1970-årene. De tre største byene har hatt en relativt ugunstig inntektsutvikling i 1970-årene (NOU 1979:5, s. 83).

For øvrig har de kommunale inntekters fordeling på inntektskilder endret seg i løpet av de siste 10-15 årene, med økte statlige overføringer og reduksjon i skatteinntektene (NOU 1982:9, Historisk statistikk 1978). Innbyggernes gjennomsnittlige inntekt er relativt høy i de tettbygde kommunene. Samtidig får de små landskommunene forholdsvis store andeler av de statlige overføringene. Siden skatteinntektene utgjorde en større andel av de kommunale inntektene - og overføringene en mindre andel - i 1960-årene enn i 1970-årene, er det derfor sannsynlig også av denne grunn av de tettbygde kommunene hadde relativt sett høyere inntekter for 15 år siden enn på undersøkelsestidspunktet.

For å belyse nærmere forholdet mellom sosialadministrasjonens kapasitet og klienttilstrømmingen har vi trukket inn en ny variabel i analysen: Tallet på ansatte på sosialkontoret pr. innbygger i kommunen.

Tabell 5.26 viser at kommunene uten barnevernsklienter i 1977 har relativt godt utbygde sosialkontorer i forhold til folketallet. Dette avspeiler bare at kommuner uten klienter stort sett er små og at disse har forholdsvis mange personer på sosialkontorene. Hvis kommunene uten klienter holdes utenom, er det en viss sammenheng mellom andel ansatte på sosialkontorene og klientandelen. Men sammenhengen er ikke spesielt sterk. Tettstedsstørrelse har større effekt på klientratene enn det bemanningen på sosialkontorene har, hvis en analyserer krysstabeller med fire-fem verdier på hver variabel.

Derimot samvarierer andel ansatte ved sosialkontoret relativt kraftig med kommunens inntekter ($r=0,41$). Forholdet mellom tettstedsstørrelse og sosialkontorets kapasitet er noe mer komplisert. De spredtbygde kommunene har enten svært få eller svært mange ansatte i forhold til folketallet. De tettbygde kommunene samler seg på mer gjennomsnittlige verdier (5-8 ansatte pr. 10 000 innbyggere i kommunen).

Tabell 5.26. Kommuner i grupper for antall ansatte på sosialkontoret pr. innbygger, etter klientandel. Prosent

Klientandel Promille	Alle grupper	Ansatte på sosialkontoret pr. 10 000 innbyggere			
		0-4	5-6	7-8	9 og over
I alt	100	100	100	100	100
0	22	24	16	16	35
1 - 24	20	28	30	11	12
25 - 39	16	13	15	21	13
40 - 69	20	18	24	20	15
70 og over	22	16	15	31	25
Kommuner i alt	454	82	136	128	108

En svakhet ved dette målet på sosialkontorets kapasitet er at det ved en liten forandring slår sterkt ut for de små kommunene. En kommune med 1 000 innbyggere og en person på sosialkontoret vil få verdien 10 ($1 \times 10\,000/1\,000 = 10$), altså en høy verdi. En like stor kommune uten noen ansatte ved sosialkontoret får verdien 0. De minste kommunene må derfor få veldig høye eller veldig lave verdier, ikke middelverdiene.

I vedlegget blir det presentert en stianalyse som omfatter variablene i dette avsnittet. Stianalysen ble foretatt for å studere samvariasjonen mellom flere variabler simultant (samtidig) og på en systematisk måte. Variablene i dette avsnittet er egnet til stianalyse, fordi de kan behandles som variabler på kommunenivå. (Det er svært mye enklere å gjennomføre en stianalyse på kommunenivå enn på individnivå med den type avhengig variabel som brukes i denne analysen.)

På et punkt gir stianalysen ny innsikt. Den viser at den kommunale inntektens direkte effekt på klientandelen har betydning. Dette gir ny innsikt i forhold til korrelasjonsberegninger eller tabeller med to variabler, etter som korrelasjonen mellom kommunal inntekt og klientandel er uten betydning. For øvrig støtter resultatene fra stianalysen opp under tabellanalysen foran. Ifølge de framlagte data kommer altså ikke overrepresentasjonen av barneverns klienter i tettbygde kommuner av at disse kommunene har så høye inntekter eller så stor kapasitet på sosialkontorene at de derfor kan ta imot flere klienter.

5.3.4. Trekker byene til seg problemfamilier?

Det neste temaet i forbindelse med urbaniseringsgrad og klientandeler er årsaksrekkefølgen mellom psykisk spenningstilstand, sosiale problemer, urbanisering og barneverns klienter. Skjer det en seleksjon av personer som tiltrekkes av og flytter til byene, på den måten at disse personene har psykiske spenninger som lettere slår ut i sosiale problemer og klientstatus? Eller er det stressfaktorer i byene som fører til spenningstilstander, problemer og høye klientandeler?

Vi vil nærme oss dette spørsmålet ved å se på bosted på to forskjellige tidspunkter, i 1972 og 1977, særlig den gruppen som flyttet fra spredtbygd til tettbygd kommune i denne perioden. Med disse dataene vil vi også belyse betydningen av flytting i forhold til det å bli barneverns klient mer allment, ikke bare i forhold til de overfor skisserte hypoteser -"seleksjons"- og "stress"-hypotesene.

Det er flere klienter blant dem som har flyttet fra én kommune til en annen enn blant ikke-flytterne (tabell 5.27). Blant flytterne er det de som har flyttet fra spredtbygde kommuner til tettbygde som har høyest klientrate (tabell 5.28). Denne raten (6,1) er markert høyere enn for de andre

Tabell 5.27. Klientandel blant barn som har flyttet og barn som ikke har flyttet i perioden 1972 - 1977

Flytting 1972 - 1977	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Flyttet	381	264	3,6
Ikke flyttet	1 575	1 641	2,4
Barn født etter 1972	712	863	2,1

Tabell 5.28. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1972 og 1977

Bostedskommune	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	381	264	3,6
1972 spredtbygd	68	70	2,4
1977 "			
1972 spredtbygd	104	43	6,1
1977 tettbygd			
1972 tettbygd	92	76	3,1
1977 spredtbygd			
1972 tettbygd	117	75	3,9
1977 "			

gruppene. Denne observasjonen styrker seleksjonstankegangen, dvs. at familier og personer med problemer flytter til byene.

En annen forklaringsmåte er at flytteprosessen er belastende. Selv om situasjonen ikke var problemfylt før flyttingen oppstår det lett problemer under en slik flytteprosess. Denne prosessen er vanskeligere ved flytting til by- enn til landkommune, f.eks. fordi det tar lenger tid å tilpasse seg bymiljøet.

Denne forklaringsmåten kan være akseptabel, bortsett fra at flytting fra én spredtbygd kommune til en annen ikke synes å være særlig problematisk (klientrate på 2,4). Det synes altså som om flytting er problemfylt, men ikke all flytting er det. Flytting til tettbygde kommuner medfører problemer for visse grupper. Det samme gjør flytting til en annen kommunetype, enten fra spredtbygd til tettbygd eller omvendt. Særlig høy rate oppstår når disse to faktorene opptrer sammen: endring av kommunetype og endring til tettbygd kommune.

Seleksjonshypotesen kan verken bekreftes eller avkreftes. Den gruppen som ifølge seleksjonshypotesen skulle ha høy klientrate (flyttere fra spredtbygd til tettbygd), har høy rate. Men dette kan også komme av belastninger med denne spesielle flytteprosessen, belastninger som annen type flytting ikke har i samme grad. Sannsynligvis har begge forklaringsmåter en viss betydning.

Stresshypotesen (antakelsen om at bymiljøet virker belastende) er ikke blitt særlig svekket av dette datamaterialet. Riktignok er det funnet særlig høye klientandeler blant dem som flytter fra spredtbygde til tettbygde kommuner. Men det rokker lite eller ingenting på forholdet mellom det å bo i spredtbygde og tettbygde kommuner (tabell 5.30 og 5.32). Både blant flyttere og ikke-flyttere er det høyest klientrater i tettbygde strøk. Og forholdet mellom spredtbygd og tettbygd er nokså likt for disse to gruppene (2,7 og 4,7 promille for flytterne, og 1,6 og 3,2 promille for ikke-flytterne). Forskjellen mellom de to gruppene består i at flytternes klientrater er høyere for begge kommunetypene.

Det er imidlertid verdt å merke seg fordelingen av flytterne etter bosted i 1972. Da er ratene for personer bosatt i spredtbygde kommuner noe høyere enn i de tettbygde. Dette er en avspeiling av den forholdsvis høye klientandelen blant personer som flyttet fra spredtbygd til tettbygd kommune. Siden flytterne er så få i forhold til ikke-flytterne, får imidlertid dette liten konsekvens for det samlede bilde (tabell 5.27), også når dette sees i forhold til bosted i 1977.

Tabell 5.29. Klientandel etter type bostedskommune i 1977

Type bosteds- kommune i 1977	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
Spredtbygd	904	1 365	1,7
Tettbygd	1 764	1 403	3,1

Tabell 5.30. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1977

Type bosteds- kommune i 1977	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	381	264	3,6
Spredtbygd	140	146	2,7
Tettbygd	221	118	4,7

Tabell 5.31. Klientandel blant barn som har flyttet, etter type bostedskommune i 1972

Type bosteds- kommune i 1972	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	381	264	3,6
Spredtbygd	172	113	3,8
Tettbygd	209	151	3,5

Tabell 5.32. Klientandel blant barn som ikke har flyttet, etter type bostedskommune i 1977

Type bosteds- kommune i 1977	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	1 575	1 641	2,4
Spredtbygd	511	805	1,6
Tettbygd	1 064	836	3,2

Tabell 5.33. Klientandel blant barn født før 1972, etter type bostedskommune i 1977

Type bosteds- kommune i 1972	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	1 956	1 905	2,6
Spredtbygd	683	918	1,9
Tettbygd	1 273	987	3,2

Tabell 5.34. Klientandel blant barn født i 1972 eller seinere, etter type bostedskommune i 1977

Type bosteds- kommune i 1977	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	712	863	2,1
Spredtbygd	233	415	1,4
Tettbygd	479	448	2,7

5.3.5. Tettstedsstørrelse og sosialt nettverk

Det synes å være en positiv sammenheng mellom urbaniseringsgrad og klientrate etter at vi har kontrollert for tre typer av kjennetegn. Spørsmålet blir da: Hva er det egentlig ved bymiljøet som virker klientskapende? Er det at mange mennesker bor på et lite område problematisk i seg selv, eller er det andre forhold ved bysamfunnet som slår ut i problemer for enkelte grupper? Dannes det et særpreget sosialt nettverk - eller mangel på sosialt nettverk - i byene, som har betydning for folks velferd og for deres evne til å mestre vanskeligheter og kriser?

For å belyse disse spørsmålene har vi valgt å konsentrere interessen om ett trekk ved det sosiale miljøet, det som i de siste tiårs sosiologiske litteratur har gått under betegnelsen "sosialt nettverk".

En beskrivelse av begrepet "sosialt nettverk" finner en i en rapport fra Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning - INAS (Bastiansen 1975). Bastiansen beskriver en rekke dimensjoner som karakteriserer det sosiale nettverket, slik som grad av homogenitet mellom deltakerne, tetthet, størrelse og trekk ved normsystemet i nettverket. Det sosiale nettverket er også beskrevet ved de sosiale

bånd mellom deltakerne i nettverket. Viktige dimensjoner for beskrivelse av sosiale bånd (sosial kontakt) er kontaktens funksjoner og hvorvidt kontakten er gjensidig eller ensidig med hensyn til forpliktelser og rettigheter. Et mellomnivå mellom nettverket og de sosiale båndene er sosiale grupper.

Beskrivelsen av urbanisering og sosiale nettverk er et tradisjonsrikt sosiologisk tema, som ble behandlet allerede av klassikerne (Simmel, Toennies). Vanligvis har det vært lagt vekt på den negative sammenhengen mellom de to fenomenene: at de sosiale bånd i byene er svakere enn på landsbygda. "Sosiale bånd i det tradisjonelle samfunn ble karakterisert ved primærgrupperelasjoner og mange-dimensjonalitet. Sosiale bånd i urbaniserte samfunn ble derimot beskrevet som en-dimensjonale, følelsesnøytrale og i oppløsning" (Bastiansen 1975).

Men man har også søkt å nyansere dette bildet. Det finnes bymiljøer med tette, nære relasjoner mellom menneskene. Og det finnes bygdemiljøer hvor det sosiale livet er lite aktivt eller i oppløsning.

Norsk institutt for by- og regionforskning gav ut en rapport for noen år siden (Elden 1974), som gav en god beskrivelse av situasjonen i to forskjellige landkommuner. Den ene kommunen var en fraflyttingskommune med næringsmessig og befolkningsmessig tilbakegang og større andel eldre. Dette førte til vanskeligheter med å opprettholde visse typer aktiviteter, og deler av det sosiale nettverket stod i fare for å bryte sammen. Særlig ble det belyst hva som skjer når en lokal institusjon som grendebutikken stenger virksomheten. I små samfunn blir det sosiale nettverket skadelidende ved slike hendelser.

I den andre kommunen, hvor det var relativt stabilt folketall, kunne en ikke finne slike oppløsningstendenser i det sosiale nettverket.

På INAS har det pågått et prosjekt om oppvekstmiljøet, hvor forholdet mellom urbanisering og sosialt nettverk er blitt diskutert (Frønes og Tiller 1975). De tviler på at urbaniseringsgrad i form av tetthet er noen vesentlig symptomfremkallende faktor. I stedet legger de vekt på begrepet "turbulens", som innebærer større muligheter til å danne teorier om hvordan sosiale problemer oppstår.

Ifølge Frønes og Tiller er det turbulens i en kommune når det er høy inn- og utflytting i kommunen. Forfatterne antar at dette virker nedbrytende på det sosiale nettverket.

I denne undersøkelsen har vi valgt et kjennetegn - kommunal flytterate - som er nokså likt dette turbulensbegrepet. Den kommunale flytteraten er summen av personer som flyttet inn og ut av en kommune i et visst tidsrom, delt på middelfolkemengden i det samme tidsrommet.

Et problem med mobilitetsrater er at en bare kjenner den interkommunale mobiliteten og ikke mobiliteten innenfor kommunegrensene. Kommunale mobilitetsrater er grove mål på sosiale nettverk, ettersom de sosiale nettverk stort sett omfatter mindre enheter enn kommunene, og dessuten går på tvers av kommunegrensene.

Det viser seg at kommunal mobilitet har liten innvirkning på klienttallet (tabell 5.35). En slik mangel på sammenheng kommer fram både i tabellframstilling og regresjonsberegninger (avsnitt 5.3.3).

Tabell 5.35. Klientandel i kommuner med ulike flytterater

Flytterate Inn- og utflytting pr. 1 000 innb.	Barneverns- klienter	Kontroll- utvalg	Klient- andel. Promille
I alt	2 668	2 768	2,4
0 - 69	595	734	2,0
70 - 84	435	572	1,9
85 - 99	945	769	3,1
100 og over	693	693	2,5

Den variabelen som ble brukt som mål på et trekk ved det sosiale nettverket, har altså ingen merkbar effekt på den avhengige variabelen. Men undersøkelsen omfatter andre variabler som også har

forbindelse med det sosiale nettverket. Det gjelder variabler som personlig flytting, familietype og inntekt i forhold til gjennomsnittsinntekten. Disse variablene er blitt behandlet andre steder i rapporten. Hver for seg har disse faktorene betydning for klientandelen, og de varierer også med tettstedsstørrelse. Disse faktorene som har forbindelse med sosialt nettverk kan altså forklare en del av byenes høye klientrater, men neppe alt. I neste kapittel blir det antydnet hvordan en kan studere videre spørsmålet om hvilke trekk i bymiljøet som virker klientskapende.

6. AVSLUTNING

Det går fram i teksten foran at de forskjellige kjennemerkene har begrensninger når det gjelder å belyse de oppstilte problemstillingene. Til slutt skal vi derfor antyde hvordan en kan nærme seg problemstillingene ved hjelp av andre kjennemerker og til dels ved andre metoder.

Undersøkelsen tar som nevnt utgangspunkt i at både personlige og familiemessige ressurser og forhold i individets og familiens omgivelser har betydning for om et barn blir barneverns klient.

Det sentrale mål på personlige (og familiemessige) ressurser i denne undersøkelsen er familiens inntekt. Andre kjennemerker som det vil være av interesse å bruke i en undersøkelse, er personlig inntekt, enten undersøkelsespersonens inntekt eller inntekten til hovedinntektstakeren i familien. Det vil også være av interesse å bruke forbruksenhetsbegrepet, f.eks. slik dette begrepet er definert i Levekårsundersøkelsen 1980. På det grunnlaget beregnes en inntekt pr. forbruksenhet for hver familie.

Systematiske regionale studier er av interesse, bl.a. fordi levekostnadene er forskjellige på forskjellige steder i landet. Foreldrenes alder er viktig for å vurdere om det er midlertidig eller permanent fattigdom. En lav inntekt som er vanlig blant personer i begynnelsen av 20-årene, vil være avvikende blant 40-åringene.

Videre er det viktig å raffinere skatteinntektsbegrepet, f.eks. ved å tilføre inntektsbegrepet data om trygdeytelser, sosialhjelpsstønad og andre offentlige ytelser. (Denne typen av undersøkelse kan ikke utnytte utvalgsdata. En må derfor bruke skattestatistikken, som gir landsomfattende data.)

Annet materiale som gir et bilde av de personlige ressurser, er data om utdanning, yrke og boligstandard. Av disse er kanskje utdanning en særlig aktuell variabel.

Sammentrukket kan det sies at disse forslagene for det første vil gi bedre mål på materielle kår, og for det andre vil de bringe inn sosial status på en mer utfyllende måte enn ved familieinntektsbegrepet, slik det er brukt i denne undersøkelsen. Dessuten kan en ved å legge inn flere mål på sosial status måle effekten av statusinkonsistens. Det vil si at en ser på effekten av å ha høy utdanning og lav inntekt, eller omvendt.

En annen type ressursfaktor er omsorgsressursene. Tallet på foreldre i familien er her en viktig faktor. En annen aktuell faktor er antall utarbeidende foreldre.

Når det gjelder arbeidsbelastning indikerer tallet på barn og barnas helse arbeidsomfanget i hjemmet. Næring og yrke gir en indikasjon på belastning i yrkeslivet. Arbeidsløshet indikerer en belastning ved det å stå utenfor yrkeslivet.

Den gruppen av årsaksfaktorer som vi vurderer som vanskeligst å beskrive ved Byråets data og metoder, er de faktorene som er blitt kalt for miljøkomponenter. Dette gjelder kanskje særlig for en gruppe av miljøkomponentene som har betydning for denne undersøkelsen, nemlig forhold knyttet til det sosiale nettverket. En mer gjennomført studie av det sosiale nettverket vil kreve langt mer detaljerte data, helst supplert med andre observasjonsmetoder (intensive intervjuer, sosialantropologiske metoder). Men man kan også kartlegge sider ved det sosiale nettverket ved den type survey-data (oversikts-data) som blir samlet inn av Statistisk Sentralbyrå.

Ett trekk ved det sosiale nettverket som antas å virke inn på klientandelen, er graden av homogenitet i et lokalsamfunn. Homogeniteten kan måles f.eks. ved inntektsspredningen i en kommune.

Ettersom nettverkskomponentene - slik som graden av sosial stabilitet og nærhet mellom medlemmene i et lokalsamfunn - beskriver sosiale prosesser, er historiske data og tidfesting av spesielle begivenheter viktig. Når det gjelder f.eks. mobilitetsdata er ikke barnas flyttinger tilstrekkelig for å beskrive tilhørighet til et lokalsamfunn. Også foreldrenes oppvekststed og eventuelle andre

flyttinger antas å ha betydning for familiens tilhørighet og identifikasjon med omgivelsene.

Tidfesting av et fenomen som skilsmisse antas å ha betydning. De vanskeligheter som kan oppstå som følge av en skilsmisse er antakelig av annen art enn de eventuelle problemer i familier som har vært eneforsørgerfamilier i lang tid.

Et viktig skritt for å få bedre data om det sosiale nettverket er etableringen av data på krets nivået, altså data for mindre geografiske enheter enn kommuner. Mobilitets-data f.eks. vil være langt mer meningsfylte på krets nivå enn på kommunalt nivå.

Det er også grunn til å tro at barnevernsklientene er ulikt fordelt i forskjellige kretser innenfor samme kommune. I Oslo f.eks. er levekårene så ulike i forskjellige bydeler (se f.eks. Berge og Tamber 1982), at klientratene sannsynligvis påvirkes av dette.

Siden vi har fått tak i bare en liten del av det årsaksspektret som skal forklare hvorfor noen blir barnevernsklienter, er det også av interesse å foreta mer søkende - eller "eksplorerende" - undersøkelser enn det foreliggende prosjektet.

I en slik eksplorerende undersøkelse kan en f.eks. bringe inn en rekke kommunale kjennetegn, som næringsstruktur, kommunestyrets sammensetning, arbeidsløshetsrate, skilsmisserate, pendlerandel osv. Disse kjennetegnene kan studeres i relasjon til klientrater, uten at det på forhånd er satt opp særlig klare forventninger om utfallet.

En annen form for eksplorerende undersøkelse vil være å studere spesielt kommuner med avvikende eller overraskende resultater, uten at en har klare forventninger til årsakene til disse spesielle resultatene. F.eks. kan kommuner med ekstremt høye eller ekstremt lave klientandeler studeres særskilt. Likeledes kan kommuner med høy urbaniseringsgrad og lav klientandel og kommuner med lav urbaniseringsgrad og høy klientandel få spesiell oppmerksomhet. I en slik type undersøkelse som denne sistnevnte vil mange forskjellige metoder være aktuelle.

Til slutt bør det understrekes at det er klart behov for å sammenstille data om barnevernsklienter med data om andre klientgrupper, og dessuten med intervju- og testdata som kan gi opplysninger om omfanget av sosiale problemer utenom klientgruppene. Det er også behov for å studere enkelte grupper av barnevernsklienter (kanskje særlig "omsorgsklientene") særskilt.

LITTERATUR

- Andersen, A.S. mfl. (1980): *Inntektsfordeling og levekår*. SØS 46, Statistisk Sentralbyrå.
- Asheim, B.T. (1978): *Regionale ulikheter i levekår*. NOU 1978:3. Delutredning fra Levekårsundersøkelsen.
- Bastiansen, A. (1975): *Urbaniseringsgrad, sosiale problemer og sosiale nettverk*. INAS arbeidsrapport nr. 18.
- Berge, E. og E. Tamber (1982): *Oslo-regionens sosiale økologi*. INAS-notat 82:1.
- Dahl, T.S. (1978): *Barnevern og samfunnsvern*. Oslo.
- Dalgard, O.S. (1980): *Bomiljø og psykisk helse*. Oslo.
- Elden, T. (1974): *Gammel i Utkant-Norge*. Oslo.
- Flaatten, E.S. og M. Sandbæk (1980): *Barnevern - barnas vern?* Oslo barnevernskontor.
- Flaatten, E. (1982): *Barnevernsklienter og sosiale problemer*. INO 82/17. Statistisk Sentralbyrå.
- Frønes, I og P.O. Tiller (1976): *Sosial endring og oppvekstvilkår*. Utvalgsprosedyre. Arbeidsnotat, INAS. Oslo.
- Haldorsen, T. (1977): *Om log-lineær analyse av flerveistabeller*. ANO/IO 77/46. Statistisk Sentralbyrå.
- Hellevik, O. (1980): *Kausalanalyse av krysstabeller*. Oslo.
- Karlsen, J.E. (1978): *Arbeidsforhold og arbeidsmiljø*. NOU 1978: 25. Delutredning fra Levekårsundersøkelsen.
- Leira, A.: *Sosialhjelpstatistikken - et hjelpemiddel i den sosiale planleggingen?* I Sosialt Forum/Sosialt Arbeid, nr. 2 1977. Lov om barnevern.
- Laake, P. og A.S. Andersen (1977): *Stianalyse i sosiologisk forskning: Et eksempel fra Levekårsundersøkelsen 1973*. ANO/IO 77/7 Statistisk Sentralbyrå.
- Noack, T. og L. Østby (1981): *Fruktbarhet blant norske kvinner*. SØS 49, Statistisk Sentralbyrå. NOU 1976:28. *Levekårsundersøkelsen*. Universitetsforlaget.
- NOU 1977:6. *Ein samla offentleg politikk for oppvekstmiljøet*. Universitetsforlaget.
- NOU 1979:5. *Bypolitikk*. Universitetsforlaget.
- NOU 1982:9. *Kommunaløkonomisk styring*. Universitetsforlaget.
- Rokkan, S.: *Numerical Democracy and Corporate Pluralism*. I Valen, H. (red.) (1972): *Politisk aktivitet og struktur*.
- Rødseth, T. (1977): *Inntektsfordeling i Norge*. NOU:44. Delutredning fra Levekårsundersøkelsen. Bergen.
- Stangeland, P. og J. Nilsen (1976): *Sosialklientene og det stramme arbeidsmarked*. Stavanger.
- Statistisk Sentralbyrå: *Barneomsorg*. NOS 1969 A 372, 1970 A 481, 1971 A 547, 1972 A 626, 1973 A 703, 1974 A 757, 1975 A 843, 1976 A 978.
- Statistisk Sentralbyrå: *Folkemengden etter alder og ekteskapeleg status 31. desember*. NOS 1977 A 966, 1978 B 22.
- Statistisk Sentralbyrå (1978): *Historisk statistikk 1978*. NOS XII 291.
- Statistisk Sentralbyrå (1979): *Skattestatistikk 1977*. NOS B 41.
- Statistisk Sentralbyrå (1979): *Inntektsstatistikk 1976*. NOS B 94.
- Statistisk Sentralbyrå (1980): *Statistisk årbok 1980*. NOS B 142.
- Statistisk Sentralbyrå: *Sosialstatistikk*. NOS 1977 B 99, 1978 B 130, 1979 B 192.
- Statistisk Sentralbyrå (1980): *Familiestatistikk 1980*. NOS B 167.

- Statistisk Sentralbyrå (1980): *Sosialt utsyn 1980*. SA nr. 49.
- Statistisk Sentralbyrå (1981): *Fruktbarhetsundersøkelse 1977*. NOS B 197.
- Statistisk Sentralbyrå (1983): *Statistisk ukehefte nr. 7*. Barnevernsstatistikk 1981.
- Statistisk Sentralbyrå (1982): *Levekårsundersøkelsen 1980*. NOS B 320.
- Stjernø, S. (1981): *Sosialpolitikk, byråkrati, profesjon*.
- St.meld. nr. 17 (1977-78): *Barns oppvekstkår*.
- St.meld. nr. 9 (1981-82): *Ungdommen og samfunnet*.
- St.meld. nr. 19 (1982-83): *Ungdom - deltagelse og ansvar*.
- Sveri, K. (1957): *Barnevernsloven*. Oslo.
- Aasekjær, U. (1976): *Lavinntektstakere og lavinntektshushold*. Levekårsundersøkelsen, Arbeidsnotat nr. 84. Bergen.

Stianalyse

Stianalyse tar utgangspunkt i en delvis ordning av variablene, det vil si at det gjøres antakelser om hvilke variabler som er en mulig årsak til andre variabler.

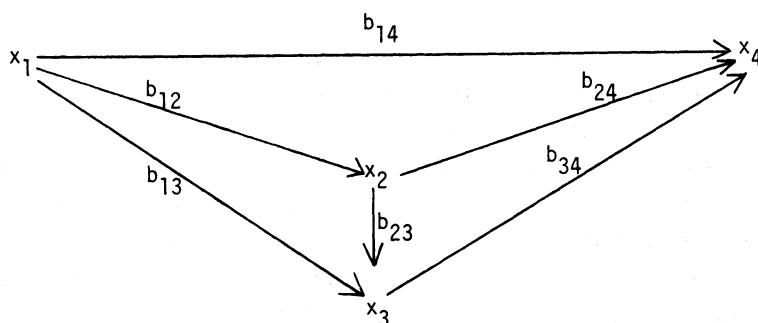
Sammenhengene spesifiseres ved et sett likninger. Disse beskriver enkelte variabler som lineære funksjoner av andre. I hver likning inngår et restledd som uttrykker tilfeldige feil, dette antas uavhengig av andre ledd på høyre side i samme likning. Restleddene antas også å være innbyrdes uavhengige.

Disse forutsetninger gir en oppsplitting av sammenhengen mellom variabler i bl.a. direkte og indirekte effekter. Stikoeffisientene avbilder de direkte effektene.

I denne undersøkelsen ble stianalysen gjennomført i to utforminger. Den første utformingen er vist i figur 1. I figuren er x -ene variabler og b -ene er koeffisienter som uttrykker den direkte effekten av én variabel på en annen, b_{12} uttrykker den direkte effekten av x_1 på x_2 , b_{13} uttrykker den direkte effekten av x_1 på x_3 osv.

Variablene er standardiserte, det vil si at de er fratrukket gjennomsnittet og dividert på standardavviket.

Figur 1. Stidiagram. Faktorer som påvirker klientandelen. 4 variabler



(restledd er ikke inntegnet)

x_1 - tettstedsstørrelse

x_2 - kommunal inntekt pr. innbygger

x_3 - kommunal flyttersrate

x_4 - klientandel

Diagrammet i figur 1 tilsvarer dette likningssystemet:

$$x_2 = b_{12}x_1 + u_2$$

$$x_3 = b_{13}x_1 + b_{23}x_2 + u_3$$

$$x_4 = b_{14}x_1 + b_{24}x_2 + b_{34}x_3 + u_4$$

(u er restledd).

Analysen gav følgende stikoeffisienter for de direkte effekter på klientandelen:

$$b_{14} = -0,414 \text{ (tettstedsstørrelse)}$$

$$b_{24} = 0,165 \text{ (kommunal inntekt)}$$

$$b_{34} = 0,016 \text{ (kommunal flytterate)}$$

En mer omfattende fremstilling av alle de parvise korrelasjonskoeffisientene (Pearson's r) oppsplittet i direkte effekter og andre effekter, blir slik:

Tabell 1. Samvariasjon mellom variablene i figur 1. Direkte effekt, andre effekter og samlet korrelasjon

	Direkte effekt + Andre effekter =		Korrelasjonskoeffisienten
r_{12}	0,394	-	0,394
r_{13}	-0,412	0,139	-0,273
r_{23}	0,354	-0,163	0,191
r_{14}	-0,414	0,061	-0,353
r_{24}	0,165	-0,161	0,004
r_{34}	0,016	0,144	0,160

r_{12} er korrelasjonskoeffisienten mellom x_1 (tettstedsstørrelse) og x_2 (kommunale inntekter), r_{13} viser korrelasjonen mellom x_1 og x_3 , osv.

De tre variablene, tettstedsstørrelse, kommunal inntekt og flytterate forklarte 15 prosent av variasjonen i klientandelen. En må være varsom med å tolke resultater med så mye uforklart variasjon.

Det er likevel verdt å merke seg at stianalysen gir samme tendens som krysstabellene. Koeffisienten som uttrykker tettstedsstørrelsens direkte effekt på klientandelen er klart større enn de tilsvarende koeffisientene for effekter av kommunal inntekt og flytterate (-0,414 i forhold til 0,165 og 0,016). Det er også sterkere korrelasjon mellom tettstedsstørrelse og klientandel (-0,353) enn mellom klientandel og hver enkelt av de to andre variablene. (Forholdet mellom tettstedsstørrelse og klientandel er negativt, fordi tettstedsstørrelse i denne sammenhengen er ordnet etter rang, hvor den mest tettbygde kommunen (Oslo) får rang nr. 1. Negativ sammenheng betyr altså at lavt tall i rangeringen - dvs. store byer - gir høye klientandeler.)

Tettstedsstørrelsens direkte effekt på klientandelen viser samme tendens som korrelasjonen mellom disse to variablene (-0,414 og -0,353). Slik er det imidlertid ikke i forholdet mellom kommunal inntekt og klientandel. Den kommunale inntekten har en viss direkte effekt på klientandelen ($b_{24} = 0,165$), men det er ingen korrelasjon mellom kommunal inntekt og klientandel ($r_{24} = 0,004$).

Det er effekten av tettstedsstørrelse både på kommunal inntekt og på klientandel som gir denne uoverensstemmelsen mellom direkte effekt og korrelasjon. Den direkte effekten av tettstedsstørrelse (rangert) på kommunal inntekt (b_{12}) er positiv, dvs. at spredtbygde kommuner har høy inntekt. Den direkte effekten av tettstedsstørrelse (rangert) på klientandel (b_{14}) er negativ, dvs. at spredtbygde kommuner har lav klientandel. Multiplisert med hverandre gir disse to effektene en så sterk negativ effekt at det opphever den positive direkte effekten av kommunal inntekt på klientandel.

Den indirekte effekten som kommunal inntekt har på klientandel via kommunal flytterate er uten betydning, fordi den kommunale flytteraten har ubetydelig direkte effekt på klientandelen ($b_{34} = 0,016$).

I den andre utformingen av stianalysen ble "antall ansatte på sosialkontoret pr. innbygger" ført inn som en variabel i tillegg til de fire variablene i stimodellen i figur 1. Innføring av denne variabelen førte ikke til store endringer i resultatene. Den forklarte delen av variasjonen i den avhengige variabelen økte bare med noen få promille. Den direkte effekten av "antall ansatte på sosialkontoret pr. innbygger" på klientandelen er ubetydelig. Den eneste variabelen i systemet som har noen særlig effekt på andelen ansatte på sosialkontoret er kommunens inntekter ($b=0,36$).

Trykt 1982

- Nr. 82/1 Tor Haldorsen og Gunvor Iversen: Praktiske eksempler på måling av latente variable: Sammenhengen mellom subjektive og objektive indikatorer på arbeidsforhold
ISBN 82-537-1649-4
- 82/2 Jan Mønnesland, Helge Brunborg og Randi Selmer: Inngåelse og oppløsning av ekteskap etter alder og varighet Formation and Dissolution of Marriage by Age and Duration
Sidetall 77 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1650-8
- 82/3 Ole K. Hovland og Håvard Røyne: En revidert versjon av skattemodellen LOTTE
Sidetall 63 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1648-6
- 82/4 Gunvor Iversen: Arbeidsmiljø 1980 Noen hovedresultater Sidetall 79
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1715-6
- 82/5 Naturressurser 1981 Sidetall 29 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1651-6
- 82/6 Stein Erland Brun: Nettoflytting og arbeidsmarked i fylkene En foreløpig analyse av sammenhengen Sidetall 68 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1718-0
- 82/7 Øystein Engebretsen: Arealbruk i norske byer og tettsteder Sidetall 183
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1720-2
- 82/8 Attitudes to Norwegian Development Assistance Sidetall 68 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1719-9
- 82/9 Rolf Aaberge: Om måling av ulikskap Sidetall 73 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1721-0
- 82/10 Arne S. Andersen: Levekårsundersøkelsen 1980 Dokumentasjon Del II Sidetall 88
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1722-9
- 82/11 Audun Rosland: Forbruk av fast brensel i husholdninger 1960 - 1980 Sidetall 41
Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1735-0
- 82/12 Bjørn Kjensli: Strukturundersøkelse for bygg og anlegg Industribygg Sidetall 58
Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1732-6
- 82/13 Liv Argel: Statistikkbrugerundersøkelsen 1980-81 Resultater fra en postundersøkelse om bruk og vurdering av offisiell statistikk Sidetall 91 Pris kr 15,00
ISBN 82-537-1748-2
- 82/14 Vetle Hvidsten og Kåre Kalstad: Nasjonalregnskap 1975 - 1976 Inntekts- og kapital-
konti System og beregningsmetoder Sidetall 84 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1745-8
- 82/15 Johan A. Alstad: Oppfølging av flyttemotivundersøkelsen 1972 En studie av tilbake-
flytting Sidetall 93 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1784-9
- 82/16 Per Skagseth: Det norske nasjonalregnskapet Dokumentasjonsnotat nr. 12 Beregning
av investering, realkapital og kapitalslit Sidetall 50 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1756-3
- 82/17 Ressursregnskap for fisk Sidetall 52 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1765-2
- 82/18 Susan Lingsom: Behov for tilsynsordninger for barn 7-12 år Sidetall 32
Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1772-5
- 82/19 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Arene
1969 -1982 Sidetall 78 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1786-5
- 82/20 Trygve Solheim: 70-åras feriereiser Sidetall 38 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1805-5
- 82/21 Trygve Solheim: Friperioder og ferieturer Omfang og fordeling over året
Sidetall 36 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1804-7
- 82/22 Halvor Skraastad: Siktet for forbrytelser - Hva skjer videre En undersøkelse av
siktete i januar og februar 1973 Charged for Crimes - What Happens during the
Procedure A survey on Persons Charged for Crimes in January and February 1973
Sidetall 40 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1820-9
- 82/23 Helge Herigstad: Bilhald og bilutgifter Sidetall 51 Pris kr 10,00
ISBN 82-537-1803-9

Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP) - ISSN 0332-8422 (forts.)

Trykt 1982

- Nr. 82/24 Frode Brunvoll og Jan Chr. Jørgensen: Metoder for framskriving av fiskeflåtens kostnader Sidetall 57 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1818-7
- 82/25 Erik Biørn: Kvantifisering av konjunkturbarometerinformasjon Sidetall 67 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1809-8
- 82/26 Audun Rosland og Asbjørn Aaheim: Energireserver Sidetall 40 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1814-4
- 82/27 Aktuelle skattetall 1982 Current Tax Data Sidetall 47 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1822-5
- 82/28 Arne Øien: Statistisk Sentralbyrå Perspektiv for 1980-årene Central Bureau of Statistics Perspectives for the 1980s Sidetall 40 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1826-8
- 82/29 Engrosprisstatistikk Engrosprisindeks Produsentprisindeks Sidetall 120 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1833-0
- 82/30 Referansearkiv for naturressurs- og forurensningsdata: Arealoppgaver i sentralforvaltningen Sidetall 132 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1838-1
- 82/31 Eva Ivås og Kjell Roland: MODIS IV Detaljerte virkningstabeller for 1981 Sidetall 271 Pris kr 20,00 ISBN 82-537-1840-3
- 82/32 Torleif Haugland: Etablering og nedlegging av industribedrifter Sidetall 67 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1878-0
- 82/33 Undersøkelse om kopiering i skoleverket 1981/82 Sidetall 58 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1855-1
- 82/34 Otto Carlson: Pasientstatistikk 1980 Statistikk fra Det økonomiske og medisinske informasjonssystem Sidetall 69 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1854-3
- 82/35 Hogne Steinbakk: Planregnskap for Østfold 1981 - 1992 Hovedresultater Sidetall 50 Pris kr 10,00 ISBN 82-537-1850-0

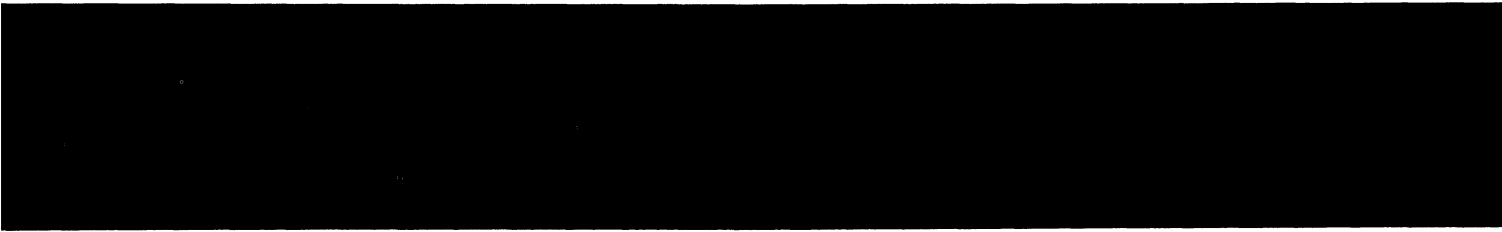
Trykt 1983

- Nr. 83/1 Naturressurser 1982 Foreløpige nøkkeltall fra ressursregnskapene for energi, mineraler, skog, fisk og areal Sidetall 62 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1837-3
- 83/2 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1978 - 1981 Sidetall 39 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1882-9
- 83/3 Therese Hunstad: Forbruk av fisk og fiskevarer i Norge 1979 En undersøkelse av fiskeforbruket i Norge i 1979 med bakgrunn i materialet fra momskompensasjonsordningen for fisk og fiskevarer Sidetall 25 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1904-3
- 83/4 Atle Martinsen og Hogne Steinbakk: Planregnskap for Rogaland 1981 - 1992 Hovedresultater Sidetall 42 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1902-7
- 83/5 Anne Mickelson og Hogne Steinbakk: Planregnskap for Akershus 1981 - 1992 Hovedresultater Sidetall 48 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1903-5
- 83/6 Asbjørn Aaheim: Norske olje- og gassreserver Nåverdiberegninger og inndeling i kostnadsklasser Sidetall 28 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1911-6
- 83/7 Roar Bergan: Behandlingen av oljevirksohmheten i Byråets makroøkonomiske årsmodeller Sidetall 30 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1918-3
- 83/8 Arbeid og helse 1982 Sidetall 101 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1927-2
- 83/9 Radio- og fjernsynsundersøkelsen Februar 1983 Sidetall 118 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1928-0
- 83/10 Petter Frenger: On the Use of Laspeyres and Paasche Indices in a Neoclassical Import Model Om bruken av Laspeyres og Paasche indekser i en neoklassisk importmodell Sidetall 49 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1931-0
- 83/11 Øystein Olsen: MODAG-RAPPORT Etterspørselsfunksjoner for arbeidskraft, energi og vareinnsats Sidetall 38 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1935-3

Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP) - ISSN 0332-8422 (forts.)

Trykt 1983

- Nr. 83/12 Karl-Gerhard Hem: Energiundersøkelsen 1980 Sidetall 47 Pris kr 12,00
ISBN 82-537-1949-3
- 83/13 Jan Byfuglien og Ole Ragnar Langen: Grunnkretser, tettsteder og menigheter
Dokumentasjon 1980 Sidetall 57 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1952-3
 - 83/14 Even Flaatten: Barnevernsklinter og sosial bakgrunn Sidetall 61 Pris kr 18,00
ISBN 82-537-1989-2
 - 83/15 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Arene
1970 - 1983 Sidetall 77 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1961-2
 - 83/16 Erik Bjørn og Morten Jensen: Varige goder i et komplett system av konsumentetter-
spørselsfunksjoner - En modell estimert med norske kvartalsdata Sidetall 93
Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1962-0
 - 83/17 Ressursregnskap for fisk Sidetall 56 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1967-1
 - 83/18 Jon Inge Lian: Fylkenes bruk av helseinstitusjoner Oversikt 1980 og forsøk
på framskriving Sidetall 89 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1969-8
 - 83/21 Arne S. Andersen og Rolf Aaberge: Analyse av ulikhet i fordelinger av levekår
Sidetall 130 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1988-4
 - 83/23 Vidar Otterstad og Hogne Steinbakk: Planrekneskap for Sør-Trøndelag 1981 - 1992
Hovudresultat Sidetall 43 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1983-3
 - 83/24 Otto Carlson: Pasientstatistikk 1981 Statistikk fra Det økonomiske og medisinske
informasjonssystem Sidetall 70 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1991-4
 - 83/25 Aktuelle skattetall 1983 Current Tax Data Sidetall 46 Pris kr 12,00
ISBN 82-537-1990-6



Pris kr 18,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos H. Aschehoug & Co. og
Universitetsforlaget, Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

ISBN 82-537-1989-2
ISSN 0332-8422